ПРОЛЕТТА НА ПОБЕДАТА. ЗАБРАВЕНОТО ПРЕСТЪПЛЕНИЕ НА СТАЛИН

Патриотизмът се определя от мярата за срам,
която човек изпитва за престъпления,
извършени в името на неговия народ.

Адам Михник

Да се каже, че в СССР върху обсъждането на тази тема е наложена изключително строга забрана, означава да не се каже нищо. Да се каже, че за това престъпление са измислени със задна дата нелепи оправдания, означава да се изрече съзнателно неистина. Няма никакви оправдания. Никой нищо не се е и опитвал да оправдава. Народ и партия, бащи и деца, „върхове" и „низини" са единни в категоричното отричане на наличието на подобен предмет за обсъждане, камо ли на осъждането му. Въпроси няма – затова пък има отговор: несъкрушим, многотонен, за векове. В гранит и мрамор се извисява над Трептов парк в Берлин съветският войник освободител със спасеното немско момиче в ръце и всяка пролет в подножието на монумента послушно са полагани цветя. И дори след като в първите години на „гласността" започват да се публикуват редки и разпокъсани спомени, че немското момиче е могло да се окаже в ръцете на съветския войник в друга ситуация и с други за момичето последици, тези гласове никой не пожелава да ги чуе. Или по-точно казано, не успява да ги чуе. Подобна истина не се вмества в съзнанието на нормалния съветски човек.

Помощта, колкото и да е странно, идва от Запада. За пореден път чужбината ни помага. Там е създадена „научна традиция", в чиито рамки темата за насилието над цивилното население на Германия (тоест за масовите зверски убийства, изтезания, грабежи, унищожаване на жилища) е игриво обозначена с термина „сексуално насилие". Което дава възмож-

ност да се въздъхне с облекчение. Не, никой не спори, че изнасилването – и по законите, и дори по апашките „разбирания" – е тежко престъпление. Но особен „вид" престъпление. Обвиняемият винаги има възможност – нагло ухилен (или с изплашено въртящи се очички, в зависимост от обстоятелствата) – да каже: „Хайде стига... Какво насилие... Че тя сама дойде...".

И така, думата е намерена. По-нататък е по-просто. По-нататък остава да се сведе изключително тежкият исторически и морален проблем до темата за прословутото „сексуално насилие", а после да се подложат на съмнение както масовостта на явлението, така и самият факт на насилие. От многото примери за такава „настъпателна контрапропаганда" ще приведа само един, но твърде характерен и забележим. Тази публикация е забележима и с това, къде се появява (в най-стария и един от най-тиражните вестници в страната), и с високия официален статут на привлечените към обсъждането лица. В повод за „дискусия" се превръща издаването в Русия на известната книга на английския историк Антъни Бийвър „Падането на Берлин". На 21 юли 2005 г. журналистът от вестник „Труд" С. Турченко решава да оправи неканения „чуждестранен консултант". Да го оправи във всички смисли, каквито тази дума има в руския език.

Решителният отпор започва още от първите му думи. От самото заглавие на статията: *„Насилие над фактите"*. По-нататък, в подзаглавието, се вижда много ясният намек за това, на кого угажда Бийвър и в чия мелница наливат вода присъединилите се към него непосочени отцепници: *„Защо британският историк и някои средства за масово осведомяване преразказват басните на Гьобелс?"*. И накрая, в творческото въображение на журналиста се появява адска картина: *„Гьобелс доволно потрива ръце в гроба..."*.

Най-напред е предоставена думата на Махмут Гареев (армейски генерал, академик от Руската академия на естествените науки, професор, доктор на историческите науки, доктор на военните науки, бивш заместник-началник на Генералния щаб на съветската армия и т.н.). Маститият учен е нямал и няма никакви съмнения и въпроси: *„Бийвър и тези,*

които му пригласят, са банални плагиати. Истинският автор на мита за „агресивната сексуалност" на нашите войници е Гьобелс. Бийвър обаче надплю Гьобелс... Пореден пасквил срещу съветския войник освободител... Аз лично участвах в освобождаването на Източна Прусия. Казвам ви чистосърдечно: за сексуално насилие тогава дори не съм и чувал. Помня, че пред строя ни прочетоха решение на военния трибунал. Същността му беше, че няколко войници нахлули в двора на заможен бауер[1]*, хванали няколко кокошки и гъски и започнали да ги варят. Когато боят за селото приключил, стопаните се измъкнали от мазето, където се криели, и се развикали. Пристигнал патрул. Войниците били арестувани. Командирът на 184-та дивизия генерал-майор Басан Городовиков заповядал да се организира показно съдебно дело на военния трибунал. Бойците получили по пет години пребиваване в лагер. Не е трудно да се допусне, че наказанието би било неизмеримо по-строго, ако някой от тях би хвърлил око, да речем, на домакинята".*

Следващият армейски генерал, Герой на Съветския съюз, Герой на социалистическия труд Иван Третяк не е толкова категоричен. Той е готов да признае, че жертви на насилие са били не само гъски и патици: *„В такава огромна войскова групировка, която през 1945 г. навлезе в Германия, можеше да се случи всичко. Мъжете по няколко години не бяха виждали жени. Някои не устояха. Но сега мнозина признават, че сексуалните връзки между наши бойци и немкини далеч невинаги са носели насилствен характер. Интересът е бил взаимен. Странно е днес да се чете как някакъв англичанин неочаквано се е загрижил за сексуални колизии с шейсетгодишна давност, за които и немкините не споменават на глас...".*

Президентът на Асоциацията на историците от Втората световна война, доктор на историческите науки, професор Олег Ржешевски също не крие възмущението си от поредния опит *„да се създаде наново образът на „азиатските орди",* набиван в главите на немците от нацистката пропаганда,

[1] Бауер (нем.) – селянин. – Бел. пр.

а и от малка група историци неофашисти, на които отдавна са обърнали гръб в Германия" (подчертано от мен – М.С.). Както и следва да се очаква, особеното негодуване на професора, президент на Асоциацията на историците, предизвиква точно необосноваността на обвиненията: *„Трябва да има значими основания, да се разполага с документи, след като се отправят толкова тежки обвинения по адрес на армията, изнесла на раменете си основната тежест на борбата с фашисткото нашествие. Но такива в книгата на Бийвър няма. Сведенията за „масово насилие" почиват на свидетелства от типа „берлинчани помнят...", „един лекар преброи...", което не е приемливо за научно изследване, за каквото претендира книгата".*

Истината пък, според мнението на професор Ржешевски, е в това, че *„Лавината от мъст би могла да залее Германия, но това на става. Военнослужещите и от съветската, и от другите съюзни армии като цяло проявяват хуманно отношение към мирните жители на Германия... Върховното военно командване предприема извънредни мерки за избягване на безчинства спрямо мирното германско население".* След това изявление Ржешевски, както се полага на професионален историк, привежда документално обоснован факт. Много интересен, но, за съжаление, неясно изложен факт: *„През първите месеци на 1945 г. за извършени безчинства по отношение на местното население са осъдени от военни трибунали 4148 офицери и много войници".*

„...И много войници." Много – това колко е? Отговор няма. Налага се да се градят предположения. На един офицер в действащата армия се падат най-малко десет войници. Ако се приеме на доверие тезата, че причина за „безчинствата" е, че *„мъжете по няколко години не бяха виждали жени"*, средната очаквана вероятност за извършване на „безчинства" сред войниците трябва да е по-висока, отколкото сред офицерите. Офицерите от Червената армия (особено през последните години от войната) виждат жени. За това се погрижва другарят Сталин.

Само през пролетта на 1942 г. в рамките на „масовата доброволна мобилизация" (точно това е казано в постановле-

нието на Държавния комитет за отбрана) са призовани над 450 000 жени. Съветските историци с особена гордост съобщават, че 70 % от тях са насочени в действащата армия. Наред с мобилизираните по постановления на Държавния комитет за отбрана в действащата армия има волнонаемни жени, чиято численост през 1945 г. е 234 000. В скоби ще отбележим, че през 1943 – 1945 г. в тиловите части и учреждения на Въоръжените сили на СССР има около пет милиона призовани на военна служба мъже. Така че изпращането на фронта, и то на предната линия, на стотици хиляди жени изобщо не може да се обясни с катастрофален недостиг на личен състав...

Ако се върнем към факта, приведен от професор Ржешевски, можем да допуснем, че осъдените за *„безчинства по отношение на местното население"* войници са десет пъти повече от офицерите. В такъв случай общият брой на осъдените (не общият брой на безчинстващите, а само броят на осъдените!) ще бъде 40 000 – 50 000 души. За пролетта на 1945 г. такава е числеността на една общовойскова армия.

Но и това не е всичко. Като продължава да демонстрира своето „усърдие извън разума", С. Турченко бърза да допълни съобщението на професор Ржешевски с цитат от следния документ:

„Донесение до началника на политическия отдел на 8-а гвардейска армия гвардейски генерал-майор М. Скосирев от 25 април 1945 г.:

През последните дни рязко намаля броят на случаите на битпазарщина, изнасилване на жени и други аморални явления от страна на военнослужещи. Регистрират се по двати случая във всеки населен пункт, докато преди броят на случаите на аморални явления беше много по-голям... ".

И така, какво ни казаха уважаемите авторитетни хора? Думата „убийство" не е произнесена от никого. Гареев знае за крадени кокошки, но за изнасилвания дори не е чувал. Армейски генерал Третяк признава за наличие на известни „сексуални колизии", които, между другото, не заслужават споменаване и обсъждане. Историкът Ржешевски не знае за документи, които биха могли да потвърдят „масово наси-

лие“, но признава факта за осъждането на много хиляди войници и офицери от Червената армия за безчинства, каквито, по мнението на Гареев, изобщо не е имало. Гвардейският генерал-майор с гордост съобщава, че броят на изнасилванията и на други аморални явления, измислени от пропагандата на Гьобелс, „рязко намаля“ и „във всеки населен пункт“ са регистрирани само по два-три случая. Направо дребна работа. *„Преди броят на случаите на аморални явления беше много по-голям...“*

Ще се насочим към документите и фактите, събрани от *„малка група историци неофашисти, на които отдавна са обърнали гръб в Германия“*. Веднага трябва да кажа, че в този случай професор Ржешевски не се е объркал много във формулировката. В следвоенна (и което е още по-странно, в постсъветска) Германия историците, които не са съгласни, че самият факт на ожесточен военен сблъсък между „кафявия“ и „червения“ фашизъм може да служи като оправдание за всяка от тези престъпни диктатури, остават в положението на „прокажени“, с които избягват да си имат работа претендиращите за политическа кариера и държавни „субсидии“. И въпреки всичко с упорита дългогодишна работа от изследователи е събран огромен масив от документи и факти.

Преди всичко трябва да се изтъкне единайсеттомният сборник „Документация на изгнанието на немците“, работата над който започва през 1949 г. и продължава повече от четири години. Оцелелите разказват за престъпления, чиито жертви са станали техни роднини и съседи. Записвани са показания на учители, лекари и държавни чиновници. Въз основа на тези сведения изследователите стигат до дванайсет милиона изгнаници немци от родните им места, от които два милиона са смятани за „безследно изчезнали“, а това към 50-те години вече би могло вече да се замени с думата „загинали“.

Изчисленията, направени по метода на демографския баланс, водят до извода, че в „източните области“, преминали след войната в състава на СССР, Полша и Чехословакия, **са загинали 2 484 000 души** цивилно население (без да се смя-

тат загиналите на фронта мъже). Няма съмнение, че методът на демографския баланс е неточен и всяко число в него може да бъде подложено на обоснована критика. Струва си обаче да се напомни, че канонизираното днес число на загубите на Съветския съюз (27 милиона души) е получено почти по същия метод. Уговорката „почти" се отнася до това, че германските историци използват данни от преброяване през 1948 г., тоест проведено три години след края на войната, а съветските – данни от преброяване на населението от 1959 г. (14 години след нея) и от фалшифицираното сталинско преброяване през 1939 г.

Значително по-ниска е оценката на загиналите на църковната Служба за издирване на ФРГ. През 1964 г. е публикуван отчет, от който следва, че във всички области, от които са изгонени немци (Източна Прусия, Померания, Силезия, Судети) общо **загиналите са 473 000 души**. Тук трябва да се вземе под внимание, че Службата за издирване не включва в общия отчет „безследно изчезналите". От гледна точка на аритметиката числото 473 е пет пъти по-малко от числото 2484. За юридическа оценка на събитията обаче разликата е нищожна: 473 000 мирни граждани, загинали за няколко месеца – достатъчно много е, за да се постави въпросът за „военни престъпления и престъпления срещу човечеството". Важно е да се отбележи и това, че сред тези 473 000 загинали цивилни не влизат жертвите от бомбардировките над Дрезден и други градове в Източна Германия (бъдещата ГДР), загиналите по време и след щурма жители на Берлин, десетките хиляди етнически немци, „изчезнали" по време на изгнанието от Югославия, Унгария и Румъния.

Един от най-ярките представители на „малката група историци" е Йоахим. Хофман (умира през 2002 г.). Той 35 години (от 1960 до 1995) работи в Изследователския център по военна история на Бундесвера, като преминава по служебната стълбица от млад специалист до научен директор. През 1995 г. излиза неговата книга „Сталинската изтребителна война (1941 – 1945)" („Stalins Vernichtungskrieg 1941 – 1945"), преиздавана четири пъти до края на века. Реакцията на „левите кръгове" в Германия е толкова гореща, че на 28

февруари 1996 г. депутати от редица фракции в Бундестага отправят „шест запитвания и четиринайсет допълнителни въпроса“ към правителството на ФРГ (в чиито компетентности не влиза занимаването с научно-историческа дискусия). Като коментира прискърбния опит парламентът на демократична страна да се превърне в подобие на инквизиционен трибунал, Хофман в предговора към четвъртото издание на книгата си пише: *„Ако изследователят понякога е принуден да се аргументира, апелирайки сякаш към стена, това е предизвикано от причини, които са дълбоко вкоренени в германската следвоенна психология, и затова едва ли могат да имат рационално обяснение... Много немци в своята самовглъбеност просто не забелязваха, че изискват от руснаците те да продължават спокойно да живеят със сталинската пропагандна лъжа, само и само немците да имат алиби в лицето на Хитлер. На тях им беше необходимо пред целия свят да се представят в нужната им светлина, при това за сметка на руснаците, и да демонстрират колко голяма е станала днес дистанцията между тях и Хитлер...“.*

По-нататък ще бъдат дадени обширни извадки от главите на книгата му, в която са разгледани събитията от зимата и пролетта на 1945 г. Повечето епизоди и цитати са съпроводени с позоваване на съответните фондове на Федералния военен архив във Фрайбург, но като имам предвид трудния достъп до този архив за редовия читател, не давам архивните единици под линия. Фамилиите на съветските военнослужещи в повечето случаи са заменени с първата им буква. И така:

„...Това, което вършеше пропагандата на омраза сред червеноармейците, намери правдиво отражение в заловените фронтови писма, някои от които ще приведем тук. Те са писани от военнослужещи от моторизирани части (номер на полевата поща 20739) в периода януари – февруари 1945 г. *„С всеки изминал ден напредваме в Източна Прусия* – пише например С. на родителите си в Смоленск – *и отмъщаваме на немците за всичките им злодейства, които ни причиниха... Позволено ни е да вършим всичко с германските негодници.“ „Немците постоянно бягат, страхуват се от*

нашето отмъщение – е казано в писмо, писано от Л. на 30 януари 1945 г., – *но не всеки успява да се изплъзне. Нека германската майка да прокълне деня, в който е родила син. Нека германските жени да усетят ужасите на войната. Нека самите те да преживеят предназначеното от тях за други народи.*"

„*Цивилното население вече не бяга* – пише К. на 30 януари 1945 г. до Владимирска област. – „*Ставащото тук е направо зловещо.*" „*Ние водим война в най-прекия смисъл на думата* – пише на 1 февруари 1945 г. П. на родителите си в Алма Ата, – *громим гадовете в леговището им в Източна Прусия... Сега и нашите войници могат да видят как горят убежищата им, как се скитат семействата им, помъкнали змийското си семе... Вероятно се надяват да останат живи, но пощада за тях няма.*" „*Немкини има достатъчно* – пише Е. на 3 февруари 1945 г., – *не е нужно да ги уговаряш, просто допираш нагана и командваш „Лягай!", свършваш си работата и продължаваш нататък.*" В писмо на капитан К. от същия ден пише: „*Ние тук гоним прусаците така, че хвърчи перушина. Момчетата ни вече „пробваха" всички немкини. Изобщо имаме много трофеи...*".

Дори офицер, който е мечтателен, почти философски настроен, изпълнен с хуманистични идеали човек, отдавна изморен от войната и роптаещ срещу жертвите и разрушенията, все пак не остава незасегнат от пропагандата на омраза. „*Силно мразим Германия и немците* – пише той в дневника си на 27 януари 1945 г. в Щаркенберг, – *в една къща например нашите момчета видяха убити жена с двете ѝ деца. И по улиците често се виждат убити цивилни... Невероятно жестоко е да се убиват деца... Но немците са си заслужили тези зверства...*"

...Подстрекаваните от съветската военна пропаганда и командните структури на Червената армия войници от 16-а гвардейска стрелкова дивизия на 2-ри гвардейски танков корпус от 11-а гвардейска армия в последната десетдневка на октомври 1944 г. се захващат да изколят селското население в издатината южно от Гумбинен. На това място немците, след като го превземат отново, са могли по изключение

да проведат детайлни разследвания. Само в Немерсдорф са убити не по-малко от 72 мъже, жени и деца. Жени и дори момичета преди това са изнасилени, няколко жени са приковани с гвоздеи към вратата на хамбар. Недалеч от там от ръцете на съветските убийци загиват много немци, а и френски военнопленници, които дотогава са били в немски плен.

Навсякъде в околните населени места се намират тела на убити жители – например в Банфелд, имението Тейхоф, Алтвустервиц (в обор са открити неколцина изгорени живи) и на други места. *„Край пътя и в дворовете на къщите имаше много трупове на цивилни...* – съобщава оберлейтенант Амбергер. – *По-специално видях много жени, които... са били изнасилени и после убити с изстрели в тила, а до някои от тях лежаха и убити деца.“*

За видяното в Шилмайшен край Хайдекруг в Мемелска област, където на 26 октомври 1944 г. влизат частите на 93-ти стрелкови корпус на 43-та армия от Първи прибалтийски фронт, канонир Ерих Черкус от 121-ви артилерийски полк съобщава на военносъдебен разпит следното: *„До плевнята видях баща ми, който лежеше с лице към земята и с дупка от куршум в тила... В една от стаите лежаха мъж и жена, с вързани ръце зад гърбовете им и завързани заедно с шнур... В друга къща видяхме пет деца, чиито езици бяха приковани с гвоздеи към голяма маса. Въпреки упоритите търсения не открих и следа от майка ми... По пътя видяхме пет момичета, завързани с общ шнур, бяха почти без дрехи, със силно разранени гърбове. Изглеждаше като че ли момичетата твърде дълго са били влачени по земята. Освен това видяхме и няколко напълно размазани обоза.“*

Не е възможно да се изобразят всички ужасяващи подробности или пък още по-малко да се представи пълната картина на случилото се. Нека някои подбрани примери да дадат представа за действията на Червената армия в източните провинции след възобновяването на настъплението през януари 1945 г. Федералният архив в доклад „За изгнанието и престъпленията при изгнанието“ от 28 май 1974 г. публикува точни данни от „обобщаващите листове“ за зверствата в два избрани окръга – в източнопруския граничен окръг Йоханес-

бург [днес Пиш, Полша] и силезкия граничен окръг Опелн [днес Ополе, Полша].

В съответствие с тези официални разследвания в окръг Йоханесбург, в участъка на 50-а армия от Втори беларуски фронт, наред с другите безбройни убийства, се открояват убийствата на 24 януари 1945 г. на 120 (по други данни – 97) цивилни, както и на няколко германски войници и френски военнопленници от колона бежанци по пътя Никелсберг – Херцогсдорф, южно от Арис [днес Ожиш, Полша]. По пътя Щолендорф – Арис са застреляни 32 бежанци, а по пътя Арис – Дригелсдорф край Шлагакруг на 1 февруари по заповед на съветски офицер – около 50 души, като по-голямата част са деца и младежи, изтръгнати от техните родители и близки бежанци. Край Гросрозен в края на януари 1945 г. са изгорени живи в плевня в полето около 30 души. Свидетел е видял как край пътя за Арис *„лежаха труп след труп“*. В самия Арис са извършени *„много разстрели“*, явно като сборно място, а в мазе на НКВД – *„най-жестоки изтезания“*, включително до смърт.

В силезкия окръг Опелн военнослужещи от 32-ри и 34-ти гвардейски стрелкови корпус на 5-а гвардейска армия от Първи украински фронт до края на януари 1945 г. убиват не по-малко от 1264 цивилни немци... В Хотесдорф съветски войници на 23 януари 1945 г. застрелват около 270 жители, включително малки деца, и 20 – 40 членове на Марианското братство. В Карлсруе [днес Покуй, Полша] са застреляни 110 жители, включително обитатели на Анинския приют, в Куп – 60 – 70 жители, сред които и обитатели на Дома за престарели и свещеник, който искал да защити жени от изнасилване. Но Йоханесбург и Опелн са само два от многото окръзи в източните провинции на германския Райх, окупирани от частите на Червената армия през 1945 г.

Въз основа на донесенията на службите на полевото немско командване отдел „Чуждестранни армии – Изток“ на Генералния щаб на Сухопътните войски съставя няколко списъка *„За нарушаване на международното право и зверствата, извършени от Червената армия на окупираните германски територии“*, които въпреки че също не дават об-

щата картина, все пак по свежи следи с определена степен на надеждност документират много съветски злодеяния.

Група армии „А“ докладва на 20 януари 1945 г., че всички жители на отново овладените през нощта населени места Райхтал [Рихтал] и Глауше край Намслау [днес Намислов, Полша] са застреляни от съветски войници от 9-и механизиран корпус на 3-та гвардейска танкова армия. На 22 януари 1945 г., съгласно донесение на група армии „Център“, край Грюнхайн, окръг Велау [днес Знаменск] танкове от 2-ри гвардейски танков корпус *„настигнали, обстреляли със снаряди и картечни редове колона бежанци, дълга четири километра, повечето жени и деца, а останалите живи били ликвидирани от автоматчици“*. Аналогичен е случаят от същия ден недалеч от там, край Гертлаукен, където от съветски войници са убити, някои – с изстрели в тила, петдесет души от бежанска колона.

В Западна Прусия, в непосочено населено място, в края на януари дълъг обоз с бежанци също е настигнат от предни съветски танкови отряди. Както съобщават няколко оцелели жени, *„войниците изтласкаха каруците в канавките и се нахвърлиха върху жените, а втурващите се на помощ деца застрелваха. Присъстващият съветски полковник регулираше реда на насилниците, докато друг офицер стреляше по изпадналите в истерия деца и старци“*. Танкисти от 5-а гвардейска танкова армия обливат конете и каруците с бензин и ги подпалват: *„Част от цивилните, които бяха предимно жени и деца, скочиха от каруците и се опитаха да се спасят, като някои от тях приличаха на живи факли. След това болшевиките откриха огън. Малцина успяха да се спасят“*.

Точно по същия начин в района на Плонене в края на януари танкове от 5-а гвардейска танкова армия нападат колона от бежанци и я обсипват с огън. *„Трупове на жени, старци и деца, лежащи сред покъщнина и обърнати каруци, застилаха канавките на пътя до самия хоризонт.“* Всички от женски пол от 13 до 60 години от това населено място, разположено край Елбинг [днес Елбльонг, Полша], червеноармейците изнасилват най-жестоко. Германски войници от танкова разуз-

навателна рота откриват жена с разпорена с щик долна част на корема, а друга млада жена – върху дървен нар с размазано лице. Унищожени и разграбени са обозите на бежанците от двете страни на пътя, а трупове на пътуващи, нахвърляни в крайпътна яма, са открити в Майслатайн край Елбинг.

Повсеместно от източните провинции се съобщава за умишлено унищожаване с танкови вериги или с обстрел на бежански обози, каквито има навсякъде по пътищата и добре се разпознават, например от района на действия на съветската 2-ра гвардейска танкова армия. В окръг Валрод на 18 и 19 януари 1945 г. на няколко места подобни колони са спирани, нападани и частично унищожавани, като *„падащите жени и деца бяха застрелвани или мачкани“*, или, както е казано в друго съобщение, *„повечето жени и деца бяха убивани“*. Съветски танкове обстрелват край Валрод с оръдия и картечници германски болнични транспортни средства, в резултат на което *„от хиляда ранени успяха да се спасят само осемдесет“*. Освен това съобщения за нападения на съветски танкове над бежански колони има и от Шауеркирх и Гомбин, където са *„убити около осемстотин жени и деца“*...

В горска къщурка край Солдин съветски войници от 2-ра гвардейска танкова армия убиват семейството на горския и всички намиращи се там бежанци, а недалеч живи са изгорени немски войници, които са се укрили в плевня. Едва през 1995 г. край Солдин [днес Мисливборж, Полша] е открит масов гроб с останките на 120 цивилни.

От зверствата, продължаващи да се регистрират в Източна Прусия, може да се посочи малка част. Червеноармейци от 3-ти гвардейски кавалерийски корпус застрелват близо до населеното място Толникен семейство от седем души, включително деца, тъй като родителите се възпротивяват на изнасилването на двете им дъщери, а също младеж, селянин и трима немски войници.

По-детайлни разследвания, както край Гумбинен, Холдап, Елбинг и на някои други места, са провеждани само в случай на овладяване отново на изгубена територия от германските войски, което става достатъчно рядко: например в овладените на 28 –30 януари 1945 г. от части на 10-и танков

корпус от 5-а гвардейска танкова армия населени места около Пройсиш-Холанд [днес Пасленк, Полша.]. В донесение на група армии „Север" от 2 февруари 1945 г. се казва, че в Гьотхендорф, Дьобем и Борденен жители са пребити до смърт или застреляни. В него се подчертава: *„В Гьотхендорф край Пройсиш-Холанд само в една стая имаше седем убити цивилни, сред тях две възрастни жени, двама мъже и момче на около четиринайсет години. В ъгъла – сгърчено деветгодишно момче с разбит череп, а над него петнайсетгодишно момиче с изпонаодени ръце и изподраскано лице, с изрязани с щик гърди и корем и с напълно оголена долна част на тялото. Осемдесетгодишен старец лежеше застрелян пред вратата."*

Когато германските войски в края на януари успяват да освободят померанското градче Пройсиш-Фридланд [днес Дебжно, Полша] и околните населени места, съдебни и медицински офицери от немската 32-ра пехотна дивизия провеждат разпит сред оцелелите. В доклад на командването на 2-ра армия от 14 февруари 1945 г. се констатира: *„В Пройсиш-Фридланд и в село Цискау на 29 и 30 януари са били застреляни след мъчителни изтезания повечето от намиращите се там мъже. Къщите и квартирите са били разграбени, разрушени и подпалени. По жените и децата, които се опитвали да се спасят с бягство, болшевишките убийци са стреляли с винтовки и картечници"*. В разположен на два километра от шосето чифлик във всички стаи са открити трупове на деца, старци, изнасилени и застреляни жени.

В Пройсиш-Фридланд и съседни населени места разследванията разкриват и други зверства. В Линд на 29 януари 1945 г. са убити 16 жители, изнасилени са не по-малко от 50 жени, а 4 са убити след изнасилването. Изнасилена е и осемнайсетгодишна девойка, лежаща застреляна в собствената си кръв. В три от стаите на голяма къща са открити пет мъртви жени и три мъртви момичета, като между краката на всичките жертви са натикани празни бутилки от алкохол.

В Цискау също са застреляни *„след мъчителни изтезания"* цивилни, както и укрили се войници, включително

военнослужещ от флота, и са изнасилени жени, някои многократно, а сред тях и *„86-годищшна старица и 18-годишна девойка от Бромберг* [днес Бидгошч, Полша], *умряла в страшни мъки"*. Като заключение в доклада на командването на 2-ра армия се казва: *„В Цискау жена на офицер е била прикована с гвоздеи към пода. След което болшевиките са я оскверняваали до смърт..."*.

Наличният официален материал няма как да е пълен, а освен това в дадения контекст може да бъде приведен само кратко и фрагментарно. Но тъй като съответстващи съобщения има от цялата територия на провинциите Силезия, Бранденбург, Померания и Източна Прусия и навсякъде те съдържат един и същ състав на престъпление: убийства, изнасилвания, грабежи, мародерство и палежи, като цяло те все пак създават правдива картина на страшните събития...

...Близо до границата на Райха, западно от Велюн, съветски войници от Първи украински фронт обливат с бензин каруците на бежански обоз и ги изгарят заедно с пътуващите в тях. По пътищата се търкалят безброй тела на германски мъже, жени и деца, някои осакатени – с прерязано гърло, отрязан език, разпорен корем. Също западно от Велян 25 служители на организация „Тод" са застреляни от танкови екипажи на 3-та гвардейска танкова армия. Застреляни са и всички мъже в Хайнерсдорф, жените са изнасилени, а край Кунцендорф 25 – 30 мъже от фолксщурма получават куршум в тила.

В Беатенхоф край Олау [днес Олава, Полша] след повторното му овладяване са намерени убити всички мъже – с изстрели в тила. Престъпниците са военнослужещи от 5-а гвардейска армия. В Грюнберг [днес Жельона Гура, Полша] осем семейства са убити от военнослужещи от 9-и гвардейски танков корпус. Арена на ужасни престъпления става имението Таненфелд край Гроткау [днес Гродков, Полша]. Там червеноармейци от 229-а стрелкова дивизия изнасилват две момичета, а след като са се гаврили дълго с тях, ги убиват. На мъж избождат очите и му отрязват езика. Същото се случва с 43-годишна полякиня, която после е измъчвана до смърт.

В Алтгроткау военнослужещи от същата дивизия убиват 14 военнопленници, отрязват им главите, избождат им очите и ги размазват с танкове. Червеноармейци от същата дивизия носят отговорност и за злодеянията в Шварценгрунд край Гроткау. Те изнасилват жените, включително манастирските сестри, застрелват селянина Калерт, разпарят корема на жена му, отсичат ѝ ръцете, застрелват селянина Христоф и сина му, както и младо момиче. В имението Айсдорф край Мерцдорф съветски войници от 5-а гвардейска армия избождат очите на възрастни мъж и жена, очевидно съпружеска двойка, и им отрязват носовете и пръстите. Наблизо са открити убити 11 войници от Луфтвафе, които са се лекували след раняване.

По същия начин в Гютерщад край Глогау [днес Глогов, Полша] са намерени 21 немски военнопленници, убити от 4-та танкова армия. В село Хеслихт край Щтригау [днес Стшегом, Полша] Мария Хайнке намира мъжа си, все още със слаби признаци на живот, умиращ в съветско караулно помещение. Медицинско обследване разкрива, че очите му са избодени, отрязан му е езикът, ръцете му са счупени на няколко места и му е разбит черепът.

Военнослужещи от 7-и гвардейски танков корпус в Осиг край Щтригау изнасилват жени, убиват шест-седем момичета, застрелват дванайсет селяни и извършват аналогични тежки престъпления в Хертвисвалдау край Яуер [днес Явор, Полша]. В Лигниц [днес Легница, Полша] са намерени много трупове на цивилни, застреляни от съветски войници от 6-а армия. В градчето Костенблут край Ноймаркт [днес Шрода Шльонска, Полша], овладян от части на 7-и гвардейски танков корпус, са изнасилвани жени и момичета, включително и в напреднала бременност майка на осем деца. Брат ѝ, който се опитва да се застъпи за нея, е застрелян. Застреляни са и всички военнопленници, както и шестима мъже и три жени.

Недалеч отвъд Скампе, по пътя към Ренчен [днес Збоншин, Полша] са намерени трупове на мъже и жени. На една жена е разпран коремът, изтръгнат е зародишът, а отворът е запълнен с мръсотии и слама. Наблизо са труповете на трима обесени мъже от фолксщурма. В Кае край Цулихау военно-

служещи от 33-та армия убиват с изстрели в тила ранени, както и жени, и деца от един обоз. Червеноармейци разграбват и после умишлено запалват град Нойбенчен [днес Збоншинек, Полша]. На пътя Швибус [днес Свебодзин, Полша] – Франкфурт червеноармейци от 69-а армия застрелват цивилни, включително жени и деца, а *„труповете лежат един върху друг"*. В Репен всички мъже от преминаващ обоз са застреляни от съветски войници от 19-а армия, а жените са изнасилени...

Ударна група от армията на Власов начело с полковник Сахаров от РОА на 9 февруари 1945 г. с подкрепата на немците си връща разположените в завоя на Одер населени места Нойлевин и Керстенбрух. Според германски доклад от 15 март 1945 г. населението им е *„подложено на най-страхотни гаври"*. В Нойделин са открити застреляни бургомистерът и намиращ се в отпуск военнослужещ от Вермахта. В плевня са труповете на три осквернени жени, като на две от тях са вързани краката. Една германка лежи застреляна пред вратата на къщата си. Възрастна съпружеска двойка е удушена. В Нойбарним са открити мъртви 19 жители. Тялото на собственичка на хотел е обезобразено, а краката ѝ са вързани с тел. Тук, както и в други населени пунктове, са изнасилени жени и момичета, а в Керстенбрух – дори и 71-годишна жена с ампутирани крака. Картината на насилническите престъпления на съветските войски в тези села в завоя на Одер, както и навсякъде другаде, се допълва от грабежи и умишлени разрушения...

...От Померания за февруари 1945 г. постъпват сравнително малко съобщения, понеже боевете за пробив там започват едва в края на месеца... В Едерсдорф военнослужещи от 2-ра гвардейска танкова армия застрелват десет евакуирани жени и 15-годишно момче, а все още живите ги доубиват с щикове и пистолетни изстрели... В Гросзилбер край Калис червеноармейци от 7-и гвардейски кавалерийски корпус изнасилват млада жена с дръжка на метла, отрязват лявата ѝ гърда и ѝ размазват черепа... За ужасни събития съобщава командирът на германски инженерно-танков батальон от 7-а танкова дивизия. В края на февруари 1945 г. съветски офицери от 1-ва

(или 160-а) стрелкова дивизия северно от Кониц изтикват върху минно поле деца на възраст 10 – 12 години. Германски войници чуват жалните викове на раняваните тежко от избухващи мини деца, *„чиято кръв се лееше от разкъсаните им тела“*.

В Източна Прусия, за която се водят ожесточени боеве, през февруари 1945 г. зверствата продължават с неотслабваща сила, без да се обръща внимание на заповедите, противопоставящи се на това... В Ландсберг съветски войници от 331-ва стрелкова дивизия натиква слисаното население, включително жени и деца, в мазетата, запалват къщите и започват да стрелят по бягащите паникьосани хора. Мнозина изгарят живи. В село по пътя Ландсберг – Хайлсберг военнослужещи от същата стрелкова дивизия шест дни и нощи държат затворени в мазе жени и момичета, някои от които приковани с вериги, и с участие на офицери ги изнасилват всеки ден по много пъти. Поради отчаяните викове на две от тях съветски офицери пред очите на всички им отрязват езиците с нож. Немски войници танкисти успяват да освободят немного от нещастниците, двайсет жени умират от гаврите.

В Хансхаген край Прайсиш Ейлау [днес Багратионовск] червеноармейци от 331-ва стрелкова дивизия застрелват две майки, които се възпротивяват на изнасилването на дъщерите им, и баща, чиято дъщеря по същото време е измъкната от кухнята и изнасилвана от съветски офицер. Убити са още: съпружеска двойка учители с трите им деца, неизвестна девойка бежанка, хотелиер и фермер, чиято 21-годишна дъщеря е изнасилена. В Петерсхаген край Прайсиш Ейлау военнослужещи от същата дивизия убиват двама мъже, Рихард фон Хофман на шестнайсет години и подлагат на жестоко насилване жени и момичета.

В началото на февруари 1945 г. съветски войски неочаквано нахлуват в западната част на Замланд, като овладяват много населени места. След няколко дни германците успяват да разбият и частично да изтласкат предните сили и по време на смела голямомащабна настъпателна операция на 19 – 20 февруари да възстановят прекъснатата наземна и морска връзка с Кьонигсберг. Командването на група армии „Север“

с помощта на полицията провежда разследване за съдбата на населението в новоосвободените територии, но резултати от тях са налице само за няколко населени места.

И така, военнослужещи от 39-а армия убиват в Георгенвалд четирима цивилни и хвърлят труповете им в пламъците на запалено имение... В Крагау военнослужещи от 91-ва гвардейска стрелкова дивизия изнасилват и удушават две млади жени, в Меденау военнослужещи от 358-а стрелкова дивизия убиват най-малко единайсет цивилни. Там пред една къща има трупове на две убити жени, малко дете и кърмаче. Двама възрастни мъже и 14-годишно момче са убити, както и две жени, и две момичета след изнасилване. По голото тяло на 30-годишна жена има рани от мушкания по гърдите, разсечен ѝ е черепът, нарешетена е от изстрели. В Гросладкайм военнослужещи от 91-ва гвардейска стрелкова дивизия застрелват двама немски военнопленници и четирима цивилни, включително бургомистера и жена му. От осемнайсетгодишната им дъщеря няма и следа. Открит е обаче труп на момиче, на което след изнасилване са отрязани гърдите и са му избодени очите.

В Кратлау военнослужещи от 275-и гвардейски стрелкови полк на 91-ва гвардейска стрелкова дивизия убиват шестима мъже и двама германски войници. Всички жени и момичета, включително тринайсетгодишни, са непрекъснато изнасилвани, като някои жени са *„подлагани на сексуално насилие от по щест-осем войници по пет-осем пъти дневно“*. В Анентал германски освободители намират труповете на две жени, които са осквернени (едната върху купчина тор) и след това удушени.

Детайлно разследване е проведено в Гермау, където са разположени щабовете на 91-ва гвардейска стрелкова дивизия и 275-и гвардейски стрелкови полк. В Гермау са открити трупове на 21 убити – мъже, жени и деца. Единайсет души не изтърпяват чудовищните изтезания и се самоубиват. Петнайсет ранени немци са убити, като са им разбити главите, а на един от тях е наблъскана в гърлото устна хармоника... По пътя Гермау – Палмникен [днес Янтарни] са намерени две момичета, убити от близко разстояние с изстрели в главите, а на едното са избодени очите...

На подстъпите към Метгетен (курортно предградие на Кьонигсберг) са открити трупове на няколкостотин немски войници, като някои от тях са обезобразени до неузнаваемост. Почти във всички къщи и градини има убити мъже, жени и деца, при жените са налице явни следи от изнасилване, на много са отрязани гърдите, а две двайсетгодишни момичета са разкъсани от автомобили. На гарата се намира най-малко един влак с бежанци от Кьонигсберг. Във всеки вагон има тела на *„зверски убити бежанци от всякакви възраст и пол"*. Тенис кортът в Метгетен е натъпкан с военнопленници и цивилни, след което е взривен. Части от човешки тела са откривани и на двеста метра от гигантската яма, образувана от взрива. На 27 февруари 1945 г. капитан от крепостта Зомер случайно открива зад една къща в кариера за чакъл преди Метгетен трупове на дванайсет напълно голи жени и деца, лежащи в „хаотична купчина", които са разкъсани с удари на щикове и ножове.

Освен отделни трупове, разпръснати из цялото курортно селище, които са стотици, се виждат големи хълмове от пръст, под които се оказва, че са били погребани стотици убити (според капитан Зомер и професор доктор Ипсен три хиляди). Разследването на комисия, назначена от коменданта на крепостта, генерал от пехотата Лаш, е сложно, понеже съветските военнослужещи са облели труповете с бензин и са се опитали да ги изгорят. Въпреки това успяват да установят, че повечето жертви не са били застреляни, а жестоко убити със сечащо и промушващо оръжие...

Западно от Метгетен, както съобщава капитан Зомер, по пътя плътно до Повайен се търкалят трупове на цивилни, които са или убити с изстрели в тила, или са *„напълно съблечени, изнасилени и после зверски убити с удари с щикове или приклади"*. На кръстопът преди Повайен четири голи жени са смачкани от съветски танкове. Капитан Зомер и майор професор доктор Ипсен стават свидетели на направо символна гавра: в църквата на Гросхайдекруг е разпънато младо момиче, а вдясно и вляво от него са окачени по един германски войник.

Всичко това става в подстъпите към центъра на провин-

цията Кьонигсберг. Неописуемите зверства и престъпления, извършени от подстрекаваните съветски войници след превземането на града на 7 – 9 април 1945 г., не подлежат на описание и са намерили схематично отражение и в дневниците на лекарите Дайхелман и граф Фон Лендорф...

Тук ще спрем с картината на чудовищните събития, описани в събраните от Хофман документи от германските архиви. Ще се опитаме да „засилим контрастността" и да видим как това е ставало в отделно взет германски град. Дори не и град, а градче в Силезия с население само 17 000 души.

Стригау. Това наименование до неотдавна нищо не говори на никого (за разлика например от Немерсдорф, за трагичните събития в който е изписана много хартия). Един от многото германски градове и селища в Саксония, оказали се по волята на Сталин след Втората световна война в състава на Полша. Преди войната в Стригау живеят 17 000 – 20 000, а в началото на февруари 1945 г. бежанският поток увеличава населението му до 30 000 души (въпреки че точното число едва ли днес може да каже някой). На 13 февруари 1945 г. войските на Първи украински фронт овладяват Стригау. Четири седмици по-късно градът отново се оказва в немски ръце – в резултат на един от последните опити на Вермахта да премине в контранастъпление.

В Стригау германските войски откриват трийсет живи жители и около двеста неприбрани трупа. Може да се предполага, че 13 000 – 15 000 души са избягали от него преди заемането му от съветските войски. Останалите са били изгонени от домовете им и частично изпратени на принудителна работа в СССР (общо от Германия и страните от Източна Европа на принудителна работа в СССР са изпратени 267 000 немци, без да се смятат военнопленниците).

Служители на германската криминална полиция и членове на погребалните групи в писмените си отчети описват видяното от тях в опустелия град. Двама германски историци („неофашисти" според терминологията на другаря Ржешевски) – Мартин Бояновски и Ерих Босдорф, публикуват тези свидетелства в книгата си „Стригау. Съдбата на един град

в Силезия“, която Научната комисия на федералното правителство на Германия за изучаване историята на изгнанието привлича като документален материал.

Донесенията за загиналите в Стригау са разделени на „групови находки и единични находки“, с точно посочване на улица и номер. Това изглежда така:

– *„в отточна канавка лежи смазан от тежки транспортни средства труп на момче на около 14 години, изстрел в тила“;*

– *„на дивана лежи частично разголена мъртва жена, два изстрела в устата“;*

– *„труп на 72-годишна жена с избодени очи“;*

– *„затиснат със сандък труп на застреляна жена“;*

– *„сред парчета от стъкло и порцелан в разграбен магазин труп на застреляна възрастна жена с оголена долна част на тялото“;*

– *„трима мъже, две жени и дете на около две години, застреляни“;*

– *„жена на 30 – 35 години с оголена долна част на тялото, на няколко метра по-възрастна жена, обхванала с ръце дърво, застреляни“;*

– *„труп на мъж с протези на краката, до него – жена и дете, застреляни“;*

– *„три възрастни жени с оголени долни части на телата и следи от изнасилване, застреляни; на тавана на къщата труп на възрастен мъж, обесен с главата надолу“;*

– *„на мандалото на врата виси труп на мъж, на тавана два женски оголени трупа със следи от садистично изнасилване, застреляни; на дивана застреляно момче на около дванайсет години, на леглото разголен труп на 18-годишно момиче със следи от садистично изнасилване, застреляно“;*

– *„в мазето застреляна възрастна съпружеска двойка, очите избодени...“.*

Освен многобройните зверски убийства погребалният отряд забелязва в Стригау многобройни случаи на самоубийства, включително групови:

– *„три женски трупа и един детски, самоубийство с газ“;*

– *„самоубийство на съпружеска двойка чрез обесване*

на прозоречната рамка; в мазето трупове на мъж и две не много големи момичета, самоубийство чрез обесване";

– „четири женски трупа и труп на момче, смърт чрез отравяне с газ";

– „два женски трупа, самоубийство посредством отравяне с газ";

– „майка и дъщеря, седнали на масата, самоубийство чрез отравяне с газ";

– „жена с разрязани артерии, но преди това удушила с навита кърпа дъщеря си, лежаща до нея";

– „на тавана една до друга обесени две възрастни жени, една млада жена, девойка на около 20 години и момиче на 10 – 11 години, всички със следи от изнасилване".

Ето и подробности на това колективно самоубийство на тавана на къща на „Циганщрасе" № 5 от една от участничките в страшното събитие. Запазено е писмо на тази жена (тогава е на 47 години) до сина на една от загиналите жени. Като изпускаме от уважение към читателя описанието на безкрайните групови изнасилвания („сексуални колизии", както се изразява армейски генерал И. Третяк), ще преминем направо към края на писмото:

„...Около 10 часа стана по-спокойно и всички отидохме в жилището на младата фрау К., единайсетгодишната ѝ дъщеря Траутьол също беше изнасилена. Сготвихме някакво ядене. Отново се чуха стъпки и всичко се повтори. Крещяхме, молехме ги най-после да ни оставят на мира, но те не знаеха жалост. Всички си казахме, че ще се обесим. Пак обаче дойдоха. Когато най-после си отидоха, колкото може по-бързо изтичахме на тавана. Фрау Р. се обеси първа. Младата фрау К. най-напред обеси дъщеря си Траутьол, а после се обеси и тя. Така постъпи и Вашата майка с Вашата сестра (тоест майката обесва собствената си дъщеря – М. С.).

Останахме само двете – Вашата майка и аз. Помолих я да направи примка за мен, поради изтощението не бях способна аз да го сторя. Прегърнахме се още веднъж за последен път и ритнахме коша, върху който се бяхме изправили. Достигнах до пода, въжето се оказа прекалено дълго. Погледнах надясно, после наляво, всички висяха в редица, всич-

ки бяха мъртви. Не ми оставаше нищо друго, освен да се опитам да се освободя от въжето...".

Достоверни ли са посочените сведения? Може ли да се вярва на документите, отчетите и свидетелствата само откъм едната, тоест германската страна? Къде е експертното заключение на независими и непредубедени свидетели? Къде са документите от следствени дела на съветски военни трибунали? Къде са отчетите на съветската военна прокуратура? Тях ги няма. Защо тогава трябва да вярваме на заявленията на едната, при това заинтересуваната страна?

Добър въпрос. Силен, може да се каже, въпрос. Напълно съответстващ на „новото мислене", на нормите и принципите на правовата държава. Правовата държава, както е известно, предполага наличието на голяма адвокатска популация. Непоклатимият принцип на адвокатската дейност е известен: „Не ме интересува дали моят клиент е извършил деянието, аз ще докажа, че обвинението не съответства на буквата на закона". Ако се съди по това, че мнозина адвокати стават състоятелни хора, този принцип не работи зле.

И въпреки всичко далеч невинаги и не всички убийци и насилници с нагла усмивка излизат на свобода направо от съдебната зала. За щастие, платеният адвокат не е единственият участник в процеса – съществуват и съдебни заседатели, и съдии, имащи също правовото право да вземат решение ex aequo et bono (по съвест и справедливост), като се опират не само на буквата на закона, но и на „вътрешното си убеждение" (това, между другото, е напълно узаконен термин от руския Наказателно-процесуален кодекс).

По съвест и справедливост на всеки трябва да е ясно, че чудовищните престъпления, извършени в годините на Втората световна война, далеч невинаги (ако се заяви и по-твърдо – почти никога) могат да бъдат установени в рамките на формално-бюрократичните процедури. Каква „комисия от независими експерти от неутрална Швейцария" е установила факта на зверското избиване на жителите на беларуското село Хатин? Къде са документите? Къде са независимите свидетели? Впрочем някои документи, колкото и да е стран-

но, са запазени. В архива. Затова те с пълно основание могат да се нарекат „архивни документи“ (при някои читатели тези две думи имат магическо въздействие). В отчет на командира на 118-и полицейски батальон (сформиран от военнопленници от Червената армия в Киев) наказателната операция, проведена в Хатин на 22 март 1943 г., е описана по следния начин: *„...Селото беше обкръжено и атакувано от всички страни. Противникът оказа упорита съпротива, водеше огън от всички къщи и затова се наложи да се използва тежко оръжие – противотанкови оръдия и тежки минохвъргачки. По време на бойните действия, наред с 34 бандити, бяха убити много селски жители. Част от тях загинаха в пламъците...“*.

Ето, виждате, архивните документи са „неопровержимо“ свидетелство: бой, противник, бандити, част от жителите са загинали в пламъците. Случайно, може да се допусне... И ако ние – напълно справедливо – смятаме за кощунство подобни разсъждения, както и всички останали опити да се постави под съмнение реалността на масовите престъпления, извършени от хитлеристите и техните помагачи на съветска земя, защо спрямо престъпленията, чиито жертви стават германски жени и деца, трябва да се прилага друг стандарт?

На 31 август 1941 г. вестник „Правда“ публикува статията на Алексей Толстой „Лицето на хитлеристката армия“. След 66 години е издадена книгата на Александър Дюков, в която с позоваване на тази статия се съобщава, че *„в покрайнините на село близо до Белосток на пет заострени кола са били побити пет женски трупа. Те са били голи, с разпрани корем, отрязани гърди и отсечени глави. Главите на жените се търкаляли в локви кръв заедно с труповете на убити деца“*. По какъв начин известният съветски писател, намиращ се на хиляди километри от заетия от немците в първите дни на войната Белосток, е могъл да се увери в ужасяващите подробности на това престъпление?

И ако статията в „Правда“ от военното време (а и написана от известния със своята „принципност“ автор, който две години по-рано в същия вестник и почти със същите изрази живописва зверствата на полската армия, бягаща под удари-

те на приятелския ни в онзи момент Вермахт) трябва да се смята за „документ", защо за по-малко достоверни следва да се приемат хиляди свидетелства, дадени под клетва от конкретни хора и публикувани от името на Комисията на федералното правителство на демократична Германия?

Да, всяко отделно съобщение за военни престъпления може при щателна проверка да се окаже неточно, преувеличено, че и измислено (да не говорим, че в голямото мнозинство от случаи проверката, съответстваща на строга юридическа форма, ще се окаже практически неизпълнима). И в същото време съвкупността от събитията, фиксирана в подобен „архив" като народна памет, не може да бъде истина.

Впрочем не си струва да се мисли, че опити да се проверят (или по-точно – да се опровергаят на всяка цена) съобщенията за зверските разправи с цивилното население в Германия, не са предприемани. Предприемани са, и то с огромен шум и помпозност. Например през 2008 г. издателство „Яуза-ЭКСМО" издава сборник със статии, наречен „Ние няма за какво да се разкайваме!" (зашеметяващ призив за страна, чиито три четвърти от населението, ако се вярва на социологическите проучвания от последните години, се смятат за православни християни). В предговора към сборника споменатият вече Дюков пише (по правилно е да се каже – крещи): *„... Опитват се да ни лишат от Великата победа. Говорят ни, че Победата се е превърнала в поробване на Източна Европа, че съветските войници са изнасилвали Германия... На Русия не ѝ остава нищо друго, освен да плаща и да се разкайва, да се разкайва и да плаща, като се превърне от субект в обект на международната политика* (по странен начин господин Дюков не забелязва, че демократична Германия и плаща, и се разкайва, и при това остава един от най-влиятелните субекти в световната политика)... *Времето не чака. Ако не желаем нашите деди и прадеди да бъдат наричани убийци, пияници и мародери, ако не желаем нашите деца да бъдат учени да плюят върху гробовете на предците...* ".

След тази „артилерийска подготовка" в сборника се появява статията „Немерсдорф: между истината и пропагандата" (автор И. Петров). И така, къде е истината?

Статията започва с това, че Петров напълно откровено признава: *„Ще кажа направо: наличните в този момент материали практически не позволяват да се усъмним, че убийствата на цивилни в Немерсдорф са дело на войници и офицери от Червената армия“*. По-нататък е констатиран още един, твърде странен и несъмнено прискърбен факт: *„Дори в някои архиви да има доклади на хора „от специалните служби“ за случилото се в Немерсдорф, историците все още не са получили достъп до тях“*. Напомням: „все още“ е близо седемдесет години по-късно.

За какво тогава е тази статия на много страници? Всеки непохватен опит за „разобличаване“ се свежда до търсене на дребни и изключително дребни неточности, несъгласуваности и несъвпадения в наличните немски документи и свидетелства *(„лейтенант Цирн видял седем убити унтерофицери, Шойбле – единайсет, а майор Брауммюлер говори за петнайсет... Нито в един отчет не се споменава за изстрел в дясното око, с какъвто според рапорта на Хенрихс е убита една от девойките... Никой не е видял човек, прикован към вратата, заключението е направено въз основа на раните на ръцете и показания на ранена тежко свидетелка, която е откарана в неизвестна посока и впоследствие така и не е идентифицирана... “)*.

Няма съмнение, че подобни несъвпадения има много. Те няма и как да са малко, като се имат предвид обстоятелствата за време и начин на действие на всички участници в трагедията. Главното „постижение“ на изследователя е твърдението, че в Немерсдорф са убити „само“ 26 мирни жители, а приетото в западната историография число 70 се отнася за убитите както в Немерсдорф, така и в близките до него селца и имения. Не бивало да се разкайваме за убийствата на цивилни, защото... Да, разбира се, защото сме длъжни и сега все още да сверяваме думите си с делата на доктор Гьобелс: *„На Гьобелсовата пропаганда беше необходимо плашило за населението от източните провинции на Райха и съветски войници, застреляли старци, жени и деца, наляха вода в мелницата ѝ. Страховитите цветове и кървавите детайли в по-голямата им част са добавени от пропагандистите... “*.

Времената обаче се променят и през 2008 г. се появява статия, в която без ни най-малки уговорки и заобикалки, в най-прав текст са изречени чудовищни факти: *„...Четиринайсет милиона немци са прогонени от домовете им, а дванайсет милиона се добират живи до Германия... Изгнанието на немците от Източна Европа е съпроводено с изключително мащабно организирано насилие... Останалото немско население е събирано в концентрационни лагери. Възрастните са използвани за принудителна работа, като през зимата на 1945 – 1946 година смъртността в лагерите достига 50 %. Например в лагера „Потулице" между 1947 и 1949 година от глад, студ, болести и издевателства от страна на охранителите загиват половината от затворниците... Един от най-чудовищните случаи е в нощта на 18 срещу 19 юни 1945 г. в град Прерау, където са застреляни 265 немци, сред които 120 жени и 74 деца. Най-възрастният от убитите е на 80 години, а най-малкият – на осем месеца...".*

Тази статия („Прогонени и убити") не е публикувана в някаква листовка на все още недоубитите либерали, „дебнещи като чакали около западните посолства", а в напълно представителното, скъпо и солидно списание „Експерт" (№ 30 от 28 юли 2008 г.). Ще отбележим, че редакцията на списанието позиционира своята рожба като *„едно от най-влиятелните месечни политически издания в Русия, заслужило репутацията си на несъмнен лидер на деловите печатни списания"*, а генералният директор на медийния холдинг „Експерт" господин Фадеев е директор на близкия до „Единна Русия" Институт за обществено проектиране и председател на комисия в Обществената палата на Руската федерация.

Най-изненадващото в историята с публикацията на „Експерт" е, че никой не е възмутен! Никой! Нито другарят Гареев, който дори не е чувал за случаи на изнасилване (а да не говорим за убийства), нито другарят Ржешевски, неизменно настояващ да се представят „значими документални основания за отправяне на толкова тежки обвинения", нито другарят Дюков, крайно обезпокоен от това, че на Русия ще ѝ се наложи да „плаща и да се разкайва"...

А всичко е пределно просто и се свежда до една дума от три букви – ПРО.

След като бивши съюзници от Варшавския договор преминават в НАТО, че и дават съгласието си за разполагане на елементи от американската система за противоракетна отбрана (ПРО) на своя територия, на част от руските историци и журналисти в паметта им нещичко проблясва. Изведнъж си спомнят отдавна известни факти и побързват да напомнят на Полша и Чехия някои забравени епизоди от следвоенната им история.

Статията в „Експерт" е написана във висша степен „премерено и политически издържано". Основният акцент е върху прогонването на германското население от Чехия и от предадените на Полша райони от Източна Германия, набързо за събитията в Унгария и Румъния (там американска ПРО засега няма и не се предвижда) и нито една дума (!!!) за Югославия („братска Сърбия, противостояща на натовската агресия"), в която през 1944 – 1945 г. загиват 69 немци – всеки трети от тези 200 000, които не успяват да избягат от страната. И което от само себе си е ясно – с нито една дума „Експерт" не си спомня, че в градовете и селата на Източна Прусия, преминали към Съветския съюз, немците са прогонвани и убивани точно по същия начин, както в районите на Източна Прусия и Померания, предадени на Полша. Че другарят Сталин също носи известна отговорност за събитията, станали на окупираните от Червената армия територии на Чехословакия, Унгария и Югославия. Че марионетното „полско правителство" на другаря Берут без съгласието на Москва не би посмяло да премести и три табуретки в собствения си кабинет, а камо ли три милиона немци.

Понякога отчайващото нежелание да се наричат нещата със собствените имена придобива съвсем фарсов характер. Например руският интернет портал Inbox.ru пуска на 12 януари 2009 г. съобщение, че в древния пруски град Мариенбург [днес Малборк, Полша] е открит масов гроб. Около 1800 души, включително жени и деца, са погребани голи, без дрехи и обувки. На повече от сто черепа има дупки от куршуми. Водещата статия в британския вестник „Гардиън"

е със заглавие „Remains of 1,800 German civilians found in wartime mass grave". В подзаглавието към статията е изразено предположение, че „men, women and children" („мъжете, жените и децата") „have been killed as Red Army captured town" („са били убити, когато Червената армия е превзела града"). Трудно е да се повярва, че в Москва не е можело да се намери преводач, който да е в състояние да се справи със словосъчетанието „German civilians" („цивилни германци"). Но статията в руското интернет издание получава наименованието „В Полша е открит масов гроб на германски войници", а подзаглавието е още по-интересно: „Експерти подозират, че това са поляци, загинали от съветско оръжие...".

Като приключвам с изброяването на факти на масово депортиране и масови убийства на германско население, трябва само да съобщя на читателя, че съм го излъгал. И то три пъти. В приведените по-горе откъси от книгата на Й. Хофман вкарах три епизода от мемоарите на Л. Рабичев (старши лейтенант, на фронта от декември 1942 г., стигнал до Прага, награден с два ордена „Отечествена война" II степен, орден „Червена звезда" и медали). Неговите спомени (публикувани в списание „Знамя", 2005, № 2) почти дословно съвпадат със свидетелствата на Хофман. Още повече че „плагиатство" (или неосъзнато копиране) не е възможно: Хофман умира три години, преди мемоарите на Рабичев да видят бял свят, а книгата му „Сталинската изтребителна война (1941 – 1945)" е издадена на руски език едва през 2006 г.

Без забележими за окото „свързвания" и „шевове" в цитатите от книгата на Хофман би могъл да се постави и откъс от докладна записка на секретаря на ЦК на ВЛКСМ Н. Михайлов от 29 март 1945 г. до секретаря на ЦК на ВКП (б) Г. Маленков: *„През нощта на 23 срещу 24 февруари група от 35 военнослужещи се появила пияна в чифлика Грутененг, обградила го, обстреляла го с картечници и ранила червеноармееца, който охранявал сградата. След това започнало организирано изнасилване на намиращите се в чифлика момичета и жени...".* Но такъв „откъс" би бил недопустимо подлъгване, понеже в доклада на Михайлов не става дума за безчинства спрямо цивилно население на Германия, а за

„дивашко и престъпно отношение към освободени съветски момичета и жени“. С картечници в ръце *„група от 35 военнослужещи“* щурмува пункта за временно разполагане на освободени от фашистка неволя „остарбайтери“...

За съжаление, знам какво е това, което с нарастващо нетърпение сега желаят да чуят значителна част от читателите. Уви, принуден съм да заявя съвсем определено: „Няма да го дочакате“. Предумишлените зверски убийства на жени и деца не могат да имат никакви оправдания. Никакви. Печално е, че 147-доларовото за барел „изправяне на падналите на колене“ отравя съзнанието на много от моите сънародници до такава степен, че те вече не са в състояние да разберат какво чудовищно оскърбление на паметта на падналите воини във Великата отечествена война са разсъжденията на тема, че „хитлеристите също са убивали жени и деца...“.

В случая няма тема за дискусия и няма да губя време за кухо морализиране. Нормалните хора ще ме разберат. Подивелите няма как да ги разубедя. За тези, които не са безнадеждни, ще цитирам няколко реда от статия на Иля Еренбург, отпечатана в „Червена звезда“ на 14 март 1945 г. В тях напълно достъпно е обяснена разликата между животинската злоба и благородната ненавист на войника освободител към врага: *„Получих вчера писмо от човек, когото вече го няма. На листа – следа от кръв. Офицерът Борис Антонович Курилко загинал на германска земя, защитавайки свободата и честта на нашата Родина. Писмото ми препратиха негови другари и аз искам последните думи на другаря Курилко да стигнат до моите читатели, както стигнаха до мен. Ето какво е написал преди смъртта си офицерът от Червената армия:*

„Огънят на омразата ни поддържаше в най-тежките дни. Сега сме в Германия. Омразата ни води към Берлин. Немците мислят, че ще вършим на тяхна земя това, което те вършеха на нашата. Тези палачи не могат да разберат величието на съветския воин. Ще бъдем сурови, но справедливи, и никога, никога нашите хора няма да се унизят...“.

Гордост изпълва сърцето ми, когато държа този лист:

на него са кръвта на героя и думите, написани с кръв, извисени, чудесни думи. Ние побеждаваме фашизма не само на бранното поле, но го побеждаваме и в моралния двубой между злото и доброто... Нашата омраза е високо чувство, то изисква съд, а не разправа, наказание, а не насилие... Съветският воин дойде в Германия не за плячка, не за парцали, не за наложници, а за справедливост... Защитникът на Сталинград, войникът от Елня, Ржев и Севастопол стои по-високо от немците: по-високо не по „кръв" – нека да оставим на низките „арийци" техните низки измислици, а по съзнание, по съвест, по сърце. Той презира немците, презира външния им блясък, вещите, флаговете, вестниците и жените им, вчерашната надутост и днешната им уродливост. Пристигна в Германия не като отмъстител, а като съдия...".

Друга тема, която според мнозина не може да бъде премълчана, са бомбардировките над Германия от англо-американската авиация. Да, наистина масираните бомбардировки (особено неприцелните нощни „площни" бомбардировки) водят до гибелта на стотици хиляди невъоръжени немци, жени и деца. Те лишават от покрив и имущество милиони хора, превръщат в купища чакъл изключителни паметници на европейската история и архитектура. В тази статия обаче напълно съзнателно няма да обсъждам тази тема. И не само защото стратегическите бомбардировки над Германия са осъществявани най-малкото с пълното съгласие на съветската страна (що се отнася до печално знаменитата бомбардировка над Дрезден, тя е осъществена след прякото настояване на Сталин, който обвинява в Ялта съюзниците в предумишлено нежелание да разрушат транспортните магистрали на Източна Германия). Има много по значима причина.

Бомбардировките над германски градове от съюзническата авиация е част от стратегията на войната. Тяхната авиация унищожава заводи, които произвеждат оръжие за Хитлер, разрушава железопътни гари, през които преминават войски на Хитлер, убива и тероризира германски работници, които (може би и невинаги по своя воля) работят за Хитлер. Гер-

манците са запознати с условията, при които бомбардировките могат да бъдат прекратени: пълна и безусловна капитулация на страната агресор.

Това обещание западните съюзници го изпълняват – нито една бомба не пада върху германски град след подписването на Акта за капитулация на Германия. Нещо повече, дори по време на войната, доколкото ми е известно, съюзниците не бомбардират нито един германски град на заета/освободена територия. Въпреки че не страдат от липса на бомби и авиационен бензин, а и са могли да изразят „чувството си за мъст за разрушения Ковънтри“ и по този технически сложен начин. От друга страна, зверските разправи над цивилното население на Германия на териториите, контролирани от Червената армия, започват точно след завладяването на тези територии и смазването на въоръжената съпротива.

Още веднъж ще повторя, че престъпленията срещу човечеството нямат нито оправдание, нито давностен срок. Целта на тази статия не е закъсняло морализаторство, а търсене на истинските причини, направили възможни трагичните и позорни събития на германска земя. Търсене на обяснения, но не и на оправдания. Според мен този въпрос не е прост.

Желанието да се отмъсти за чудовищните злодеяния, извършени от завоевателите на съветска земя, разбира се, съществува. Невинаги и не всяко желание обаче е осъществявано с действия и не всяко желание на редовите войници е одобрявано и допускано от командирите. Не на последно място освен външен контрол при всеки човек е налице и самоконтрол. Може би си оставам непоправим идеалист, но ми е трудно да повярвам, че нормалният руснак, призован в армията от смоленско село, кръстен в детството си, възпитан в трудово семейство, би могъл да приковава езиците на германски деца към маса и да разпъва жени в олтарите на храмове. Сред много народи, населяващи многонационалния Съветски съюз, има и такива, които съхраняват паметта за „кръвната мъст“, но никога не съм чувал тези обичаи да допускат зверско групово изнасилване на жени и дъщери на „кръвен“ враг. Струва ми се, че тези, които приписват на войниците от Червената армия подобни начини за изразява-

не чувството на омраза към врага, надминават и Гьобелс с неговата теза за „азиатските орди на болшевиките"...

Отхвърлили патетиката, можем да констатираме и напълно определен, твърдо установен – и твърде странен на фона на вече изложеното – факт: германските военнопленници в съветския тил не са разстрелвани, изтезавани, разпъвани на вратите на плевните, не са мачкани с булдозери. Отношението на цивилното население в съветския тил към пленените немци е учудващо толерантно. И това не е „червена пропаганда", а известен факт на милиони съвременници на събитията.

Не, няма две мнения: съветският плен не е „почивен дом". Пленените се използват за тежък труд, налага им се да живеят в непривичен за тях студен климат и в условия на глад и лишения, с които съветските хора са свикнали. Като се има предвид, че мнозина германски военнослужещи попадат в плен ранени, с измръзвания, болни, тежките условия на живот водят до огромна смъртност. По най-скромни официални оценки в съветски плен загиват над 450 000 германски войници и офицери.

С признаването на този твърде нерадостен факт не може да не се види и нещо друго: случаите на преднамерени убийства, а още по-малко на садистични, на германски пленници са крайно редки дори във фронтовата ивица. В тиловите лагери за военнопленници, дори и да ги е имало, са като изключително рядко извънредно произшествие. Работещите на строежи и в мини пленници получават по 600 грама хляб (стандартна дажба за съветски работник, която е повече от дажбата за неработещ), а милозливите руски жени понякога подхранват обезоръжените и безпомощни врагове (за което с учудване и благодарност си спомнят след много години германски войници). На стотици хиляди пленници в съветски болници им е оказана квалифицирана медицинска помощ, която ги връща към живота).

С всички уговорки, че на война няма място за нормална човешка логика, е трудно да се съвместят дългогодишното хуманно отношение към обезоръжените германски войници (а по ръцете на мнозина от тях има кръв на мирни съветски

граждани) и уж „стихийният взрив“ на дива омраза към германски жени и деца, заляла армията в последните месеци от войната.

Най-малкото като работна хипотеза трябва да се допусне, че „жаждата за мъст“, обхванала войниците на Червената армия в момента на преминаване на германската граница, не е единствената и не най-важната в редицата от причини, обусловили събитията на германска земя. Не е и трудно да се видят и други фактори, които са по-значими.

Като пръв фактор (ако не пръв по значимост, напълно очевиден и безспорен) трябва да се изтъкне катастрофалното срутване на воинската дисциплина, което, разбира се, не пада от небето, а е закономерно обусловено от неприкритото и масово мародерство на командния състав.

Обикновено при всеки опит за обсъждане на темата за насилието над цивилното население в Германия незабавно се дочуват гласове, бързащи да напомнят, че „съветското командване е отдавало заповед след заповед...“. Чиста истина. Заповед след заповед (за тях ще поговорим малко по-късно). Но за вникване в реалната картина на събитията ми се струва, че е много по-важно да цитираме не многобройните заповеди, в които мародерите са заплашвани със страховити наказания, включително разстрел, а добре известния днес протокол от обиска на вилата на бившия главнокомандващ на Групата съветски окупационни войски в Германия, „маршала на Победата“ Георгий Жуков:

„...Две от стаите във вилата са превърнати в склад, в който се съхраняват огромно количество различни стоки и ценности. Например вълнени тъкани, коприна, брокат, бархет и други материали – общо над 4000 метра; кожи – самурени, маймунски, лисичи, тюленови, астраганови – общо 323 кожи; шевро с най-високо качество – 35 кожи; скъпи килими и гоблени с големи размери, взети от Потсдамския и други дворци и сгради в Германия – 44 броя; ценни картини на класическата живопис с големи размери и художествени рамки – 55 броя, окачени в стаите на вилата и частично съхранявани в склад; скъпи сервизи, прибори за хранене и

сервизи (порцелан с художествена изработка, кристал) – 7 големи сандъка; сребърни гарнитури – 2 сандъка; акордеони с богата художествена украса – 8 броя; уникални ловни пушки на фирма „Холанд-Холанд" и други – общо 20 броя...

Цялата обстановка, като се започне от мебелите, килимите, съдовете, украшенията и се стигне до пердетата на прозорците, е чуждестранна, главно германска. Във вилата буквално няма нито една вещ със съветски произход, с изключение на килимчетата, които са на нейния вход. Във вилата няма нито една съветска книга, но затова пък в библиотеките има много книги с чудесни корици със златни букви, изключително на немски език. Когато влезеш в дома, е трудно да си представиш, че се намираш край Москва, а не в Германия...".

Този протокол е подписан от министъра на държавната сигурност на СССР Абакумов на 10 януари 1948 г. На 20 януари Политбюро на ЦК на ВКП (б), след като *„изслушва съобщението на комисия в състав другарите Жданов, Булганин, Кузнецов и Шкирятов"*, приема специално постановление „За другаря Г. К. Жуков". В него е отбелязано, че *„подчинените на Жуков, угодничейки пред него, са отмъквали картини и други ценни вещи от дворци и богати къщи, разбили са каса в ювелирен магазин в гр. Лодз* (това не е Германия, а „освободената" Полша – М. С.), *като са иззели от нея ценностите, и т.н. В крайна сметка от Жуков са били присвоени около 70 ценни златни предмета (скъпоценни камъни на верижки и пръстени със скъпоценни камъни, часовници, обеци с диаманти, гривни, брошки и т.н.), около 740 сребърни предмета – съдове за хранене, а и още около 30 килограма различни сребърни изделия..."* (РГА-СПИ, ф. 17, оп. 3, д. 2198, л. 28 – 29).

В този документ за нас най-важно е споменаването на „подчинените на Жуков". Разбира се, че не маршалът и командващ на фронта е пълзял из развалините на „дворците и богатите къщи" в търсене на плячка. За подобни неща съществуват полковници от неговата свита. Но и полковниците не бастисват самолично каси в ювелирен магазин и не събират „маймунски и астраганени кожички". Практическата

дейност е възлагана на майори и капитани, които вземат със себе си – за ред и охрана – взвод автоматчици под командването на лейтенант, а лейтенантът пък има шофьор на вилис, младши сержант, който също не остава без нищо. На сержантите няма как да им се полагат обеци с диаманти, уви, налага се да ги предават на началството, но по някоя дреболийка се замотава и в техните джобове... Тази „логическа верижчица" отдавна в руския език си има еднозначно обяснение: „Рибата се вмирисва откъм главата".

Изключително и само откъм главата. При такова поведение на старши командири на сержанти и редници могат да се прочетат колкото искате и каквито желаете заповеди. Това не променя кой знае колко положението, когато уставът е заменен негласно с „разбирания". От този момент Червената армия започва стремително да се променя. Дори външно:

„...Цветист, живописен вид имаше тази лавина от войски, която се движеше от изток на запад. Танковете, опушени, изпоцапани с кал, бяха покрити с пъстри ярки килими, а върху килимите седяха мръсни танкисти в черни, пропити с машинно масло гащеризони. Някой от тях измъкваше от пазвата си бутилка, отмяташе глава и пиеше направо от нея, подаваше я на съседа и с хриплив глас, опитвайки се да надвика грохота на двигателя и стърженето на веригите, крещеше думи на песен...

Оръдейната прислуга, чиято съдба беше да се друса върху снарядните сандъци, се беше обградила с меки диванни възглавници, бродирани с коприна, и се чувстваше превъзходно: изтръгваше стържещи звуци от немски устни хармоники, разтягаше мехове на акордеони, богато украсени със седеф и сребро.

В потока от танкове, оръдия и автомобили често можеше да се види странна аристократична карета – закрита, с остъклени вратички и фенери, или файтон с лакирани задкрилки. В каретата се возеха млади офицери и войници – с шинели с пагони, автомати през рамо, но с цилиндри и чадъри...".

Наистина, видът е много цветист. Йоахим Хофман пише: *„Червената армия се намираше в състояние на засилващо*

се подиряване... съветските войници вместо това, което трябваше да носят на главите си, преминаха към наполеоновски шапки, започнаха да се движат с бастуни, чадъри, гумирани наметала, като така все повече придобиваха вид на грабители и мародери". Може ли да се вярва на германския „историк неофашист"? Може и трябва, защото по-нататък Хофман цитира запазени в германски военни архиви заповеди. Например Заповед № 006 на Военния съвет на Втори беларуски фронт от 22 януари 1945 г., в която се констатира, че *„наред с ограбванията, мародерството и палежите се наблюдава масово пиянство... машините са натоварени с всевъзможни домашни предмети, награбено продоволствие и цивилни дрехи до такава степен, че те са станали тежест за войските, ограничават свободата на придвижването им и снижават силата на танковите съединения"*. За карети, цилиндри и чадъри се споменава и в заповед на командващия на Първи украински фронт маршал Иван Конев от 27 януари 1945 г., където също е отбелязано, че по време на проверка са открити танкове, натъпкани с награбени боклуци до такава степен, че не остава място за екипажа.

Масовото мародерство става нещо толкова обичайно и всекидневно, че дори в официално съобщение на Главното трофейно управление на Червената армия в общо изброените „военни трофеи" са посочени 60 000 рояла и пиана, 460 000 радиоприемници, 190 000 килима, 940 000 предмета от мебелировка, 265 000 стенни и настолни часовника. Колкото до ръчните и джобните, чието „събиране" през пролетта на 1945 г. придобива в Червената армия характер на масова лудост, броят на тези „трофеи" не се поддава на изчисление...

Воинската дисциплина в известен смисъл изключително прилича на бременността: или я има, или я няма. Междинно състояние не е предвидено. И ако в армията вече „може" да се разбие врата с приклад, да се нахлуе в дом, да се изтръгнат от ушите на наплашени жени златни обеци, да се преобърне всичко с главата надолу в търсене на злощастни часовници и пиене, много тънка граница отделя подобни действия от следващите стъпки в „отмъщението за поруганата съветска земя". Ами заповедите? Да, заповеди има, а попадналите, за

беда, на вбесени началници е можело и да бъдат наказани сурово. Подобен случай цветисто е описан в автобиографичната повест на М. Коряков (откъс от нея е цитиран по-горе). Борбата за дисциплина изглежда така:

„...Войникът стоеше пред полковника изпънат, с накривена към тила черна дамска шапка, украсена с цветя и плодове. В карета, която войникът беше отмъкнал от силезки помешчик, имаше жълто свинско туловище, а на фенерите бяха окачени удушени кокошки.

– Кокоше месо ли ти се е приискало? Свинско ли? От нашата съветска дажба не си ли доволен? – крещеше полковникът и удряше войника по бузата с ръка, пъхната в ръкавица от гласе. – Четоха ли ти заповедта на другаря Сталин от 19 януари?

– Четоха ми я, другарю полковник – отвърна пребледнял войникът.

– И заповедта на командващия на фронта ли ти четоха?

– Четоха я, другарю полковник.

– Че тогава защо такова, мамка ти! – ревна полковникът и се огледа настрани с пияните си бичи очи какво би могъл да стори на войника. Погледът му се спря на една от кокошките, която се поклащаше на въженце под фенера. Той я откъсна, хвана я за шийката и със силен замах удари с нея войника по лицето.

Полковникът беше пиян. На седалката на вилиса, застлана с килим, имаше тумбеста оплетена бутилка. Поклащайки се и широко разтваряйки крака, той се доближи до вилиса. Когато се вмъкваше в него, заплаши войника:

– Ти ще уважаваш заповедите на другаря Сталин! Аз ще те науча!".

За отбелязване е, че на този полковник много му е провървяло – бил е пиян, а войникът – трезвен. С пияните съветски войници в „повалена Германия" е било по-добре да си нямаш работа. Същият Коряков (боеви капитан, преминал през цялата война от Москва до Силезия) пише:

„На „Вилхелмщрасе" в Бунцлау преживях най-страшната нощ в моя живот. Нито под бомбардировките – да речем във Волин, където за една нощ беше срутен напълно

град Сарни, нито на предната линия под огъня на немските шестцевни минохвъргачки, никъде не бях изпитвал страх като тук, в този мирен германски квартал... Легнахме си в десет вечерта. Ключалките на вратите бяха изпочупени, до тях опряхме маса, кофи с каменни въглища. Не беше изминал и половин час, когато вратата се разклати, барикадата тръгна... Танкисти... Шестима. Не само войници, а и офицери. Пистолетите им отвън, зад коланите. Без да ми обръщат внимание, затропаха нагоре по стълбите. Отгоре, над тавана, се разнесоха женски викове, плач на дечица. Развълнуван, започнах да се обличам. Момичето и старците Вюнш ме молеха да не се качвам там: ще ме убият! Миналата нощ убили офицер от градската комендатура, опитвал се да попречи на насилието. Цяла нощ слушахме в страха си виковете на нещастните жени, плача на децата и тропането на тежките войнишки ботуши над главите си...".

Спомените на Коряков изцяло се потвърждават от документи от германски военни архиви. Например на 10 февруари 1945 г. на страната на противника преминава капитан Б., командир на батальон от 510-и стрелкови полк на 154-та стрелкова дивизия. Постъпката си – достатъчно нехарактерна за последните седмици на войната – той обяснява с това, че е застрелял двама свои подчинени, заварени в момент на групово изнасилване на немско момиче, и че *„не е можел повече да гледа как червеноармейци се отнасят с цивилното население"*. Попаднал в плен младши лейтенант от 287-а стрелкова дивизия, на разпит казва, че няколко офицери от неговата част, опитали се да възпрепятстват насилието над цивилно население, са били застреляни от разгорещени червеноармейци. Капитан Е., командир на батальон от 4-ти гвардейски танков корпус, на 2 февруари 1945 г. застрелва свой подчинен, който се опитвал да се застъпи за изнасилвана от капитан Е. жена. В селището Гермау, заето от части на 91-ва гвардейска стрелкова дивизия, съветският военен комендант, за да спаси германските жени от насилие, ги събира в църквата и поставя въоръжена охрана, на която е заповядано при необходимост да стреля по червеноармейците...

За „нарастващото подивяване" на Червената армия има

още една причина – радикалната смяна на състава и на човешкото „качество“ на призивния контингент.

Голяма е Русия, но и тя не може до безкрайност да храни с милиони млади мъже ненаситното чудовище на дългогодишната война. Малко под пет милиона души са в състава на Въоръжените сили на СССР още в момента на започването на войната. С Указ на Президиума на Върховния съвет на СССР от 23 юни 1941 г. са мобилизирани десет милиона души, а с Постановление на Държавния комитет за отбрана от 11 август 1941 – още четири милиона. През есента на 1941 г. са призовани и родените през 1890 г., тоест петдесетгодишните мъже. Още два милиона постъпват в армията посредством „народното опълчение“.

Мобилизационните вълни през 1941 г. поглъщат целия натрупан в предвоенните десетилетия запас от обучени, преминали действителна военна служба резервисти. Но ненаситното чудовище настоява за все нова и нова кръв. От 1 януари до 1 март 1942 г. са мобилизирани още 700 000 души... Да, в тила остават много милиони мъже, но армията на XX век не може да воюва и да побеждава с пръти и камъни. А за да воюва с танкове, оръдия и самолети, за да могат тези планини от военна техника да се осигурят с боеприпаси, гориво и резервни части, зад гърба на един войник в тила трябва да се трудят не по-малко от петима работници и селяни.

Към втората половина на 1944 г., към момента, когато настъпващата Червена армия наближава границите на Германия и на нейните съюзници, в редовете ѝ на практика не са останали комсомолци доброволци от обсаждалите военните комисариати през юни 1941 г. Фразата „преминал цялата война от Буг до Волга и от Волга до Елба“, ако тя не е вестникарско клише, може да бъде приложима само за хора с изключително уникална съдба, родили се с огромен късмет... Пет месеца в пехотата. Единайсет месеца в танковите войски. Статистиката безпощадно свидетелства, че след това поредната единица от „личния състав“ преминава в разреда на безвъзвратните (убити, безследно изчезнали) или санитарните (ранени, болни, премръзнали) загуби. А това е и статистиката за 1943 – 1945 г., в която не са отразе-

ни катастрофалните загуби от първата година на войната!

И въпреки това към края на 1944 г. в действащата армия (тоест без да се вземат предвид тиловите, учебните, транспортните, санитарните части и учрежденията на въоръжените сили) има 6 700 000 души. Откъде са набрани?

Израстват и достигат призивна възраст момчетата от военните години – гладни, слаби, расли в условия на фактическа безпризорност (бащата – на фронта, а майката – от разсъмване до здрач в завода), възпитани от достатъчно криминализираната от военните смутни времена улица. През цялата война „специален резерв" на призивните контингенти остава ГУЛАГ, като на фронта, в действащата армия, са изпращани главно криминални престъпници (осъдените по член 58-и не изглеждат достатъчно благонадеждни). Но и от тези „хамбари" последните трохи са сметени по-рано. В основен източник за призивни контингенти през последната година от войната се превръща освободената от германска окупация територия в западните области на СССР.

Там има кои да бъдат призовани: един и половина милиона души, родени от 1905 до 1918 г., непопаднали в първата военна мобилизация (отклонили се от служба или пък военният комисариат е изчезнал, преди да е успял да разпрати повиквателните); три милиона и шестстотин хиляди мъже, родени от 1890 до 1904 г., оставени и/или останали на окупираната територия към момента на обявяване на втората мобилизационна вълна (август 1941 г.). Не е известен точният брой на младежите, достигнали към 1944 г. призивна възраст. И още най-малко един до един и половина милиона „обкръженци", дезертьори, „изостанали от своята част", и т.н. Теоретично тези хора трябва да са съществували и след идването на Червената армия да се появят в наново организирания военен комисариат.

На практика обаче всичко е много по-сложно – никак не е лесно мъж на призивна възраст да преживее трите години окупация. Твърде много въпроси предизвиква той от страна на германските власти: ако е бивш военнослужещ от Червената армия, защо не е в лагер за пленници? Ако е партизански разузнавач, защо още не е арестуван? Дали се е отклонил

от служба, или е оставен от органите на НКВД за организиране на диверсионна дейност? Налага се лоялността спрямо „новия ред“ да се доказва.

Всеки я доказва както може. Петстотин и единайсет хиляди съветски хора работят по железопътните линии – същите, които периодично са взривявани от съветските партизани. Стотици хиляди отиват да служат в организираните от окупаторите полицейски батальони, казашки полкове, отряди за „местна самоотбрана“, всевъзможни „национални“ въоръжени формирования. Само в състава на печално известната Руска освободителна народна армия (по-късно „освободителната армия“ е преобразувана в 29-а СС дивизия) на Б. Каминski срещу партизаните в Брянска област воюват над десет хиляди души. Ако воюващите с оръжие в ръка на страната на хитлеристите все пак са сравнително малко, много повече съветски граждани успяват „с някои дреболии да се погрижат за себе си“: кой кротко натопява съседа си, кой помага на немците да открият укрило се в мазето еврейско семейство. Друг пък не предава и не донася за никого, а напротив – с риск за здравето и живота си ограбва опустелите домове, като влиза в ожесточена схватка с други мародери...

Животът под германска окупация (ако това може да се нарече живот) бързо принуждава да се забрави „Катюша“, „Трима танкисти“, „Ако утре има война“ и други чудесни съветски песни. Новите разбирания са много по-прости: „Човек за човека е вълк“, „Ти умри днес, а аз ще умра утре“. И диалектиката вече съветските хора не я „учат по Хегел“, от 1943 г. започва масово преминаване на „полицаи“ на страната на партизаните. Дотолкова масово, че седемхилядната „руска национална бригада СС“ под командването на Гил-Родионов се превръща в „1-ва антифашистка партизанска бригада“ и към лятото на 1944 г. една четвърт от всички партизани в Беларус са от бивши „полицаи“ и „доброволци“ на Вермахта.

Голямо опростяване на реалната картина на събитията би била и представата, че останалите три четвърти само взривяват немски влакове. Някои „партизански отряди“ през цялата война се занимават основно със „самоснабдяване“, тоест с

истински грабеж на местните жители. Някои активисти дори уреждат редовно събиране на зърно от околните села, превръщат го в домашна водка в промишлени мащаби и с въоръжена ръка контролират „пазара"...

Цялата тази пъстра публика „органите" след повърхностна проверка я предават на разположение на военните комисариати. Бившите „полицаи", бившите дезертьори, бившите „партизани" и просто бандитите еднакво се остригват нула номер, обличат червеноармейската униформа и отиват на фронта. Точни числа не са ми известни. Не мога със сигурност да кажа имало ли е сред съветските войници, безчинствали в Немерсдорф и Стригау (както и в стотици други градове и села на Германия), „превъзпитали се" мъчители от 118-и полицейски батальон, изгорил Хатин заедно с жителите му. Но номерът на батальона в дадения случай не е толкова важен.

Може би бившите мъчители, доносници, мародери, криминални престъпници съставят 5 % от общия призивен контингент през 1944 г. А може би – 55 %. Историците трябва, в края на краищата, да изяснят и тези подробности, но за целите на тази статия те нямат принципно значение. Истината е, че в състава на Червената армия се вливат десетки (ако не и стотици) хиляди морално деградирали, загубили всякакви нравствени ориентири, свикнали със садистично насилие индивиди. При определени условия това е достатъчно, за да вършат кървавите безчинства, за които стана вече дума. Важни са не процентите (социалната психология отдавна е стигнала до извода, че нормите на поведение на хорската маса се определя от пет-десет процентно малцинство), а точно „определените условия". В дадена ситуация тази измет се старае да бъде по-тиха от водата, по-ниска от тревата, а в друга започва активно да налага на мнозинството криминалните си „разбирания". Ето че най-после стигаме до главното – кой поставя задачите и определя условията. До онова главно, без чието споменаване не е възможно сериозно обсъждане историята на войната. До другаря Сталин.

Върховният главнокомандващ генералисимус Сталин носи лична отговорност за военните престъпления, извършени на германска земя. Това е по силата на очевидното и безспорно правило, според което командирът носи отговорност за действията на своите подчинени. Надявам се, че с това твърдение незабавно ще се съгласят тези, които обичат да повтарят: „Сталин спечели войната". След като я е спечелил сам, за военните престъпления, които нямат срок на давност, трябва да бъде съден единствено той...

Има обаче и по-сериозни причини да се допуска, че масовото зверско насилие над цивилното население в Германия е организирано с престъпен умисъл от Сталин и неговите помагачи. Това, което на пръв повърхностен поглед изглежда като взрив на „сляпата стихия на отмъщението", би могло да е планирана предварително и задействана с циничен и користен замисъл операция. За да няма повече ненужни думи, ще преминем към стенограмата от разговорите на Голямата тройка в Потсдам.

Пето заседание, събота, 21 юли 1945 г.:

„Сталин: *Американското и британското правителство няколко пъти ни предлагаха да не допускаме полска администрация в западните области, докато окончателно не бъде решен въпросът за западната граница на Полша. Ние не можехме да следваме тези предложения, понеже германското население тръгна на запад заедно с отстъпващите германски войски...*

Труман: *Определянето на бъдещите граници е задача на мирна конференция.*

Сталин: *Много е трудно да се възстанови германската администрация на тази територия, всички* [немци] *са се разбягали.*

Труман: *Предполагам, че в определено време ще можем да постигнем споразумение за бъдещите граници на Полша, но сега ме интересува въпросът за областите по време на окупацията.*

Сталин: *Тези области на хартия спадат към територията на германската държава, а всъщност са полски територии, тъй като на тях вече няма германско население.*

Труман: *Девет милиона немци са твърде много.*

Сталин: *Всичките избягаха.*

Чърчил: *...Още една забележка към заявлението на генералисимус Сталин за това, че всички немци са напуснали тези области. Има и други данни, които говорят, че там все още са останали от два до два и половина милиона души. Това трябва да се проучи.*

Сталин: *Войната доведе до това, че от тези осем милиона немци там не остана почти никой... Когато стигнахме до тази зона, която се разглеждаше като придатък към полската територия, там нямаше никакви немци. Такъв беше ходът на нещата...*

Чърчил: *Незабавното преселване на осем милиона души е нещо, което не мога да подкрепя. Широкомащабното преселване ще бъде шок за моята страна... Ако германското население не бъде осигурено с достатъчно количество продоволствие, в собствената ни окупационна зона ще се възцарят условия, сходни с германските концентрационни лагери, но в още по-големи размери.*

Сталин: *Можете да купувате зърно от Полша.*

Чърчил: *Не смятаме, че тази област е полска територия.*

Сталин: *Там живеят поляци, те са засели земите. Не можем да изискваме от поляците, засели земите, да дадат реколтата на немците.*

Труман: *Създава се впечатлението на свършения факт, че голяма част от Германия е дадена на поляците... Смятам, че поляците нямат правото да си присвоят тази част на Германия и да я изтръгнат от германската икономика...*".

На следващия ден, 22 юли 1945 г., измамените западни съюзници се опитват да преминат в дипломатическо „настъпление". Сталин обаче твърдо стои на своето:

„Чърчил: *Първо, споразумяхме се, че границата ще бъде установена едва при мирното регулиране. Второ, Полша няма да получи предимство от приемането на толкова голяма германска територия. Трето, икономическата структура на Германия ще бъде разкъсана, а върху окупационните*

власти ще легне много голяма тежест. Четвърто, заедно с преселването на големи маси население ще се наложи да се поеме много голяма морална отговорност. Трябва да кажа, че смятам за неправилно преселването на от осем и половина до девет милиона души. Пето, няма точни числови показатели по тази точка. По наша информация на тази територия се намират от осем до девет милиона души. Но съветската делегация твърди, че вече ги няма там. Този въпрос е необходимо да се изясни...

Сталин: *На тази територия няма нито осем, нито шест, нито дори три милиона немци. Там е била проведена масова мобилизация и са загинали много хора. Останали са твърде малко немци, а и тези, които са останали, са избягали от Червената армия...*".

Всъщност за какво спорят високодоговарящите се страни? Ако има нещо, в което другарят Сталин няма как да бъде подозиран, това е обичта му към Полша и поляците. По-скоро обратно, точно към „панска Полша" (в съветските вестници тази страна не е наричана по друг начин) и към всичко, свързано с нея, Сталин изпитва специална, почти неприкрита, омраза. И в секретни постановления на Централния комитет, и във вестникарската пропаганда прословутите „полски агенти" неизменно присъстват като първоизточник на всяко зло. Именно полските комунисти през 1937 – 1938 г. ги очаква особена участ: Сталин не се ограничава с разстрелването на цялото намиращо се в Москва ръководство на Полската комунистическа партия, но докарва нещата до официалното разпускане на „предателската" Полска комунистическа партия (което се превръща в изключително събитие дори за Коминтерна от края на 30-те години). През лятото на 1937 г. започва печално-знаменитата „полска операция" (Заповед на народния комисар на НКВД Ежов № 00485), по време на която са арестувани 143 810 души, а 111 091 от тях са осъдени на разстрел. Сто и единайсет хиляди! Всеки шести живеещ в СССР поляк. Рекорден показател дори за епохата на Големия терор.

В нощта на 23 срещу 24 август 1939 г. на чаша шампанско другарят Сталин се споразумява с Рибентроп за ликви-

дирането на Полша и за разделянето на нейната територия, а на 31 октомври 1939 г. чрез устата на своя верен помагач В. Молотов нарича славянската държава с дългогодишна история уродлива рожба на Версайския договор". Не крие, че тържествува и народният комисар на отбраната Ворошилов, който в празничната си заповед от 7 ноември 1939 г. заявява: *„Полската държава още при първия сериозен военен сблъсък се разпадна като стара и прогнила каруца"*. След което върху употребата на термина „Полша" е наложена категорична забрана и дори в строго секретните и непредназначени за публикуване документи на висшето командване на РККА съответната територия е наричана „бивша Полша" или (съвсем по хитлеристки маниер) „генералгубернаторство".

Всичко се променя, след като през 1941 г. кадровата Червена армия *„още при първия сериозен военен сблъсък се разпада като стара и прогнила каруца"*, а другарят Сталин – за свое безкрайно изумление – се оказва в редиците на „антихитлеристката коалиция на демократичните страни". Правилата за поведение на „клуба на демократичните страни" налагат спазване на известни минимални норми на приличие и на Сталин му се налага на думи да се откаже от „плячката", която толкова ловко е придобил в съюз с Хитлер. На 30 юли 1941 г. с „лондонското" полско правителство на Сикорски е подписано споразумение, чиято първа точка гласи: *„Правителството на СССР признава съветско-германските договори от 1939 г. относно териториалните промени в Полша за загубили сила"*.

Дългата и объркана история как Сталин стъпка по стъпка се отървава от последиците от „минутната слабост", поради която се е съгласил да признае „буржоазното емигрантско правителство" за законно, а своите териториални придобивки в Полша – за незаконни, далеч излиза извън рамките на тази статия. Ще преминем направо към резултата: в началото на 1945 г. за „лондонското правителство" на Полша Сталин вече и не желае да чува: полската партизанска Армия Крайова е разгромена – на практика със съвместните усилия на Вермахта и СС, Червената армия и войските на НКВД. В обоза на настъпващите съветски войски в Люблин е докара-

но марионетното „полско“ правителство (Полски комитет за национално освобождение).

Дори е създадена псевдополска армия (Полска войска), в която в „доброволно-заповеден“ ред са зачислявани не само съветски офицери, но дори и редници (по специално танкови екипажи в пълен състав). Органите за държавна сигурност на „народна Полша“ от долу до горе са комплектувани със съветски „съветници“ и фактически са като едно от териториалните управления на НКВД. Назначаването по-късно за министър на отбраната на марионетна Полша на маршала на Съветския съюз Константин Рокосовски в дадения контекст е символично и показателно.

В тази конкретна историческа ситуация Сталин с пълно основание гледа на западната граница на „своята“ Полша като на преден рубеж за развръщане Въоръжените сили на СССР. И само поради тази причина той се стреми да измести този рубеж колкото може по-близо до Берлин и Дрезден – в следвоенната съдба на Германия има все още много неясноти, но полският въпрос Сталин по това време успешно (в интерес на собствената експанзия в Европа) и окончателно го е решил. Колкото до съдбата на Източна Прусия, тук Сталин не вижда дори въпрос за обсъждане и в Потсдам кратко съобщава на „съюзниците“, че прибира за себе си северната (прибалтийската) част на Източна Прусия с градовете Кьонигсберг и Тилзит [днес Калининград и Советск].

Като цяло подлежащите на анексия земи (Източна Прусия, Померания, Силезия) с обща площ 114 000 квадратни километра (което е равно на Белгия, Нидерландия и Дания, взети заедно) са една четвърт от територията на Германия в границите ѝ от 1937 г. Като заявява обаче претенциите си към тези територии (чрез присвояване на северната част на Източна Прусия или косвено – чрез включването им в състава на марионетната полска държава), Сталин получава и голям проблем – многомилионно германско население. Омразните на Сталин „съюзници“ могат да апелират към някакви неразбиваеми „права“ на тези немци, да напомнят за „ленинския принцип за право на нациите на самоопределение“ и в крайна сметка да променят доброжелателното си отношение към

претенциите на кремълския изнудвач. Има само един начин за радикално решаване на този въпрос и Сталин отлично го знае: „Няма човек, няма проблем".

Другарят Сталин по това време има и богат опит в подобни дела. Не веднъж и не два пъти вече е преместил „неправилните народи" на правилни места, но с немците случаят е особен. Те са твърде много. Броят им диалектически преминава в качество. Едно е в спокойна мирна обстановка да се изселят от „Западна Беларус и Украйна" 400 000 поляци в продължение на година и половина, а съвсем друго е да се преместят от място на място осем-девет милиона немци, и то по време на война, когато за всеки камион, всеки литър бензин, всеки вагон и локомотив се държи сметка! А и къде би могъл Сталин да депортира немците от Силезия, Померания и Прусия? Възможните посоки са две: или назад, на изток, дълбоко в съветска територия, или напред, на запад, тоест в съветската окупационна зона на Германия. И в единия, и в другия случай изхранването на осем милиона души (а на шестата година от световната война населението в германския тил е в по-голямата си част от жени, деца, инвалиди и старци) би се паднало на Съветския съюз.

Хипотезата, която не мога да подкрепя с преки документални доказателства, е, че **Сталин е взел решение да прогони немците**. Да ги прогони по-бързо (по-бързо, преди западните „съюзници" да успеят да осъзнаят ставащото и да реагират по някакъв начин), като процесът на изгонването бъде поставен върху твърдата основа на самофинансирането. Сталин решава да създаде на подлежащите на анексия територии обстановка на терор и ужас, за да започнат немците сами, със свои сили, със собствени коли, каруци, велосипеди, рибарски лодки да пътуват, плават, вървят, тичат, пълзят на запад. На запад без спиране, докато не се доберат до английската или американската окупационна зона. Това е три пъти „мъдро" решение: депортирането не изисква от Съветския съюз и една рубла разходи, по време на създаването на предписаната „обстановка" сталинската номенклатура успява добре да си натъпче джобовете и вилите с награбено имущество, а омразните „съюзници" получават (по налич-

ните твърде неточни сметки) седем милиона гладни, болни, лишени от жилище и имущество бежанци.

Сериозно внимание заслужава проучването на въпроса за географските и времевите рамки на утвърдения отгоре терор срещу цивилното население на Германия. Има основания да се допусне (още веднъж ще повторя, че имам само въпрос, но не и отговор на него), че с навлизането на Червената армия на територията на бъдещата ГДР безчинствата рязко започват да намаляват. В споменатата вече книга на Хофман всички епизоди на масови убийства са в Прусия, Померания и Силезия, тоест на териториите, подлежащи на анексия. В Берлин (пред очите на офицери на западните съюзници и чуждестранни кореспонденти) „жаждата за мъст" се ограничава само до масово мародерство и изнасилвания.

Заслужава да се отбележи и фактът, че на 14 април 1945 г., тоест два дни преди да започне Берлинската операция (настъплението на Червената армия от бреговете на Одер към Берлин), във вестник „Правда" се появява знаменитата статия „Другарят Еренбург опрощава", публикувана от името на началника на Управлението за пропаганда и агитация на ЦК на ВКП (б) Г. Александров. Стилът и езикът на статията (с характерните сталински повторения и въпроси отговори) позволява с голяма степен на вероятност да се допусне, че другарят Сталин най-малкото е диктувал на Александров основните тезиси на статията (ако не я е писал и той самият). И ако за авторството на директивната статия (само така би могла да се възприема в сталинския СССР статия, публикувана в централния печатен орган на Централния комитет на партията) би могло да се спори, под Директива на Върховното главно командване № 11072 от 20 април 1945 г. стои отчетливият подпис на Сталин.

Тази Директива е адресирана до *„командващите на войските и членовете на военните съвети на Първи беларуски и Първи украински фронт"*, но не и до командванията на Трети и Втори беларуски фронт, водещи бойни действия в Източна Прусия и Померания!

Едва ли двата фронта са изпуснати заради забравяне... Постановяващата част от Директива № 11072 гласи:

„Върховното главно командване заповядва:

*1. **Изискайте да се измени отношението** (подчертано от мен – М. С.) към немците – както към военнопленниците, така и към цивилните. Отнасяйте се с немците по-добре. Твърдото отношение към немците предизвиква у тях страх и ги кара упорито да се съпротивяват, да не се предават в плен. Цивилното население, опасявайки се от отмъщение, се организира в банди. Подобно положение не ни е изгодно. По-хуманното отношение към немците ще облекчи за нас воденето на бойни действия на тяхна територия и няма съмнение, че ще снижи упорството им при отбраната.*

2. В районите на Германия западно от линията река Одер, Фюрстенберг, по-нататък река Найсе (западно) да се създават германски администрации, а в градовете да се поставят бургомистери немци.

Редови членове на Националсоциалистическата партия, ако те се отнасят лоялно към Червената армия, да не се закачат, а да се задържат само лидерите, ако не са успели да избягат.

3. Подобряването на отношението към немците не бива да води до снижаване на бдителността и до фамилиарничене с тях.

Върховен главнокомандващ
Й. Сталин
Антонов“

Интересно е, че тази Директива е разсекретена и публикувана (сборник от документи „Руски архив. Великата отечествена. Битката за Берлин“. Т. 15. Москва: Тера, 1995) без констативната част, тоест описващата реалното положение. Посочената в точка 2 линия точно съответства на границата на съветската окупационна зона в Германия, тоест на бъдещата ГДР. Може да се допусне, че окупираната „социалистическа Германия“ без население не е потребна на Сталин и той заповядва *„да се измени отношението към немците“*, тоест да се спре насилственото им изгонване.

Ще повторя още веднъж, че не съм виждал никакви документи със собственоръчния подпис на Сталин. Най-вероятно

и никога не ги е имало. Писмена заповед да се убиват германски жени и деца другарят Сталин, разбира се, не е отдавал. А и не е имало необходимост от такава заповед. Две десетилетия след идването на Сталин на власт, седем години след Големия терор обкръжението му се състои от такива, които разбират волята на Стопанина по кучешки, без думи. Неумеещите да го правят бързо са сменяни с други, по-схватливи. И въпреки всичко липсата на ясна, фиксирана в писмена заповед команда, обяснява много от онова, което достоверно знаем за трагичните събития на германска земя.

Преди всичко за отразената и в документите, и в народната памет крайна „неоднородност" на положението. В даден германски град е можело да се извършват необясними за човешкия ум зверства, а в съседен да се поддържа относителен ред. Нека да се обърнем още веднъж към книгата на Хофман: *„...Понякога съветските офицери успяват да противостоят на престъпниците в униформи – вероятно защото имат аналогично мислещи началници. Например дори в 91-ва гвардейска стрелкова дивизия поведението не е единно. Докато дивизионният щаб и 275-и стрелкови полк извършват в Гермау и околностите му ужасяващи зверства, в населени места като Вилкау, които са превзети от други части на дивизията, не се съобщава за убийства и изнасилвания... Докато например 3-ти батальон от 14-и стрелкови полк на 72-ра стрелкова дивизия извършва тежки престъпления, червеноармейците от 3-ти батальон на 187-и стрелкови полк на същата дивизия са предпазвани от волности спрямо населението... Генерал-майор Гелен, в чието ведомство се стичат всички съобщения, в отделни случаи също регистрира „коректно поведение" на съветски офицери и войници..."*.

При липсата на точна писмена заповед (заменена, както допускам, с устни указания) твърде много зависи от позицията на конкретните командири. Колкото по-далеч от Кремъл и по-близо до предната линия, толкова повече нараства броят на командирите от средното звено, които не са разбрали (а може би и не са поискали да разберат) „държавната воля". Далеч не всички губят човешкия си облик, а и да се наплаши фронтови командир е много по-трудно, отколкото московски

чиновник. И най-после, всеки командир на полк или батальон отчетливо разбира, че преди всичко той носи отговорност за изпълнението на бойна задача, а да я изпълнява с танкове, натъпкани „до тавана“ с трофейни боклуци, и с пияни бойци, навлекли „наполеоновски шапки и дамски наметала“, става трудновато. Поради тези причини много командири от Червената армия на всички равнища активно противодействат на „подиването на войските“.

От друга страна, за да бъдат изпълнени указанията на другаря Сталин за прогонване на немците от подлежащите на анексиране територии, не е необходим повсеместен терор (на всяко място без изключение). За да се втурне населението панически да бяга, зарязвайки домове и имущество, са достатъчни ограничен брой зверски разправи. С други думи, броят на безчинствата за поставената задача би могъл напълно успешно да се замени с „качество“, тоест с изключителна степен на жестокост. В този момент се приближаваме към „хипотеза № 2“. Тя е още по-малко доказуема документално (при запазилата се и до ден-днешен секретност на архивите на НКВД/НКГБ), но е напълно правдоподобна.

Хипотеза № 2 се състои в това, че за разправи с мирното население са създадени специални терористични групи („специални бойци“ на НКВД) и съобщенията за приковани за езиците към маса деца, разпънати в църкви жени и други невъобразими гнусотии се отнасят точно към последиците от техните действия.

Тази хипотеза може да се стори невероятна, но само в рамките на представите в стар съветски (или обратно, в най-нов руски учебник). В контекста на реалната история на СССР предложената хипотеза е напълно нормална. Лъжата, провокацията и терорът вървят ръка за ръка от първите дни на болшевишката диктатура: от покушението срещу Ленин, за което е обвинена полусляпата (и незабавно разстреляна) Фани Каплан; през директивите на Ленин, призоваващ към възползване от „сполучливия момент“, когато труповете на умрели от глад се търкалят по пътищата, за да се избесят под този предлог колкото може повече „контрареволюционни попове“; до операция „Тръст“, в рамките на която ГПУ

създава фалшива антисъветска организация като „отровна примамка".

Съществуването на „специални бойни групи" на НКВД, които уж като партизани на УПА тероризират населението в Западна Украйна, отдавна е престанало да бъде хипотеза. Запазени са, открити са и са публикувани документи, които показват мащаба на провокационната дейност (към юни 1945 г. са създадени 156 специални групи с обща численост 1783 души) и методите на работа, които надхвърлят дори представата за търпимост на военния прокурор на войските на Министерството на вътрешните работи в Украинския военен окръг полковник Кошарски. На 15 февруари 1949 г. той изпраща до първия секретар на Централния комитет на Украинската комунистическа партия Никита Хрушчов докладна записка *„за факти на грубо нарушаване на съветската законност в дейността на така наричаните специални групи на Министерството за държавна сигурност"*.

В нея се съобщава: *„Грубо провокационната и неумна дейност на редица специални групи и допусканите от участващите в тях произвол и насилие над местното население не само не облекчават борбата, но напротив, усложняват я... Без да разполагат с достатъчно материали, тъй наречените специални групи на Министерството за държавна сигурност действат на сляпо, в резултат на което жертва на произвола често са лица, непричастни към украинското бандитско националистическо нелегално движение..."*.

По-нататък прокурорът Кошарски привежда на много страници изброяване на факти на „произвол и насилие" *(...през март 1948 г. специална група начело с агента от Министерството за държавна сигурност „Крилати" два пъти е посетила дома на Г. С. Паламарчук, на 62 години, и представяйки се за бандити от УПА, жестоко изтезавали двете му дъщери... През нощта на 23 юли 1948 г. специална група от село Подвисоцкое отвела в гората гражданката Н. Я. Репницкая, родена през 1931 г. Там тя била подложена на изтезания. Участници в специалната група я били жестоко, окачвали я с главата надолу, вкарвали в половия ѝ орган тояжка, след което един след друг я изнасилвали..."* и

завършва със следната констатация: „Подобни факти от дейността на специалните групи на Министерството за държавна сигурност, за съжаление, далеч не са единични".

Връщайки се към събитията от пролетта на 1945 г. – от карпатските гори към руините на германските градове – трябва да отбележим, че пред „органите" стои несравнимо по-лесна задача. Ако от „специалните бойни отряди", действащи като бандеровци, теоретично се изисква да провеждат сложна агентурно-оперативна „игра", ако се налага специално да се обучават, подготвят, комплектуват с хора, познаващи западноукраинския говор, местните порядки и обичаи, в Германия нещата са много по-прости. Изисква се само да „стреснат фрицовете". За целта в многомилионната армия следва да се намерят няколко хиляди души, оцапани в миналото със сътрудничество с хитлеристките окупатори, да се заплашат с разобличаване и разстрел, след което да им се предложи да „изкупят вината си с кръв". И то не със собствената, а с кръвта на мирни германски жители. На четвъртата година от войната утайки със съответната биография има доста и е налице богат натрупан „опит" от зверски разправи с жени и деца.

Грешно е да се говорят такива неща, но не бива все пак и да се отрича фактът, че „прагът на чувствителност" при немците е съвсем различен. Не като нашия. При тях липсва истинската „болшевишка закалка". През XX век Германия не преживява многогодишна гражданска война, съпроводена с безкрайна редица от погроми и разстрели, нито пък разкулачване и гладомор. В паметта на редовия германец 1937 остава като година на икономическо процъфтяване, а не на „черни гарвани"- камионетки и изчезване всяка нощ на съседи, приятели и познати. Германецът не е подготвен за настъпване на истински масов терор и затова сметките на Сталин напълно се оправдават. Още след първата среща с главорезите в униформа на войници от Червената армия цивилното население от източните германски области се втурва в паническо бягство.

И само в един-единствен аспект блестящият комплексен план на другаря Сталин не се оказва изпълнен: *„Намере-*

нията на Сталин бяха с одобреното от него безпощадно прогонване на немците от източните територии да доведе тези в западните окупационни зони чрез нищета до отчаяние и да дискредитира западните държави, за да може в крайна сметка да насочи хората към болшевизма... Децата растяха в нищета и гледаха към бъдеще, в което нямаше да могат да се изтръгнат от нея. Беше налице революционна ситуация. Но революция не стана. Политическата сметка на Изтока беше отчела почти всички фактори, но без един – хората. Милиони немци избягаха от Червената армия. Милиони станаха свидетели на това, което се вършеше по време на идването на съветските войски. Милиони изпитаха върху себе си комунистическия терор и пострадаха от него. Унижени и омерзени, те бяха изгубени за комунизма, под каквато и маска и с каквито аргументи той да се проявяваше...".

С тези думи на германския историк и журналист Гюнтер Бедекер не бих могъл да завърша статията си, но руският историк не бива да няма правото да се изкаже и за най-многобройните жертви на това забравено престъпление на Сталин – войниците от Червената армия.

В края на 1944 г. Германия с нейните промишленост, транспортна система и въоръжени сили е в състояние на предсмъртна агония. Хитлеристкият „хилядагодишен Райх" е загубил всичките си съюзници, всички външни източници на суровини (румънски нефт, шведска желязна руда, финландски и украински никел). Англо-американската авиация, установила пълно господство във въздуха над всяка точка в Германия, методично унищожава град след град, завод след завод. Само за едно нападение над отделен обект хвърля по няколко килотона бомби. Германската армия вече няма безопасен тил. След като от май 1944 г. основен обект за въздушни удари стават транспортната система и предприятията от химическата промишленост (производство на синтетичен бензин, азот, взривни вещества), военното производство на Германия рухва. Заводи, които са скрити под земята и са разсредоточени по оставащите територии, все още могат да

произвеждат танкове и самолети, но тази техника се превръща в купчини безполезен скрап дори да успее да слезе от конвейера – седалките и горивните ѝ резервоари са празни. Но даже загубите на горивни запаси опитни летци и танкисти не могат да се сравняват със загубата на основното – на смисъла и целта. Какво освен умножаване на жертвите би могло да донесе на Германия продължаването на бойните действия?

През септември 1944 г. Червената армия достига река Висла, а армиите на западните съюзници стремително се придвижват към Рейн. Изходът от войната вече не предизвиква съмнения. До Техеранската конференция хитлеристкото ръководство все още би могло да се надява на „политическо решение", тоест на разкол в лагера на противниците на Германия и на сепаративен мир с един от тях. До юли 1944 г. би могло да се разчита, че ще успее да обкръжи и ликвидира десантиралите в Нормандия англо-американски войски. Бомбеният взрив, отекнал на 20 юли 1944 г. в Главната квартира на Хитлер, съобщава на целия свят, че висшият команден състав на Вермахта се е разделил и с последните си илюзии. Това се отнася не само до генералите заговорници. Началникът на щаба на Върховното командване на Въоръжените сили на Германия генерал-полковник Алфред Йодъл по време на разпит на 17 юли 1945 г. дава следните показания: *„Приблизително през февруари 1944 г. докладвах на фюрера, че ако англичани и американци осъществят десант във Франция и ние не успеем да ги натикаме в морето, ще загубим войната. Направих това изявление в писмена форма... Хитлер призна моята гледна точка за правилна, но забрани този меморандум да се разпрати до командващите на военновъздушните сили, армията и флота".*

Предприетите на границата между 1944 и 1945 г. два последни отчаяни опита на Вермахта да премине в контранастъпление (в Ардените – срещу западните съюзници, и в района на унгарското езеро Балатон – срещу Червената армия) приключват със съкрушителни поражения, загубване на последните боеспособни танкови и авиационни части. Крахът на германската военна машина става явен.

Изведнъж на Източния фронт настъпват поразителни промени. Германските войски сякаш придобиват „второ дихание“, което незабавно се отразява върху темпа на придвижване и равнището на загуби на Червената армия.

Ще се насочим към напълно официален и солиден източник – към статистическия сборник „Грифът за секретност е свален“ („Гриф секретности снят“), издаден през 1993 г. под редакцията на генерал-полковник Григорий Кривошеев. На страници 157 – 159 са дадени безвъзвратните средноденонощни загуби на Червената армия по периоди и кампании на войната. Числата са ужасни – всеки ден война е отнасял хиляди животи на съветски войници. Ще изоставим обаче напълно разбираемите емоции, за да обърнем внимание на динамиката на тези числа:

1. Лятно-есенна кампания на 1943 г. (1 юли – 31 декември 1943 г., Курска дъга, освобождаване на лявобрежна Украйна, Киев и Смоленск), безвъзвратни загуби – 7600 души на денонощие.

2. Зимно-пролетна кампания на 1944 г. (1 януари – 31 май 1944 г., освобождаване на дяснобрежна Украйна и Крим, Ленинградска и Новгородска област), безвъзвратни загуби – 5300 души на денонощие.

3. Лятно-есенна кампания на 1944 г. (1 юни – 31 декември 1944 г., най-големи настъпателни операции на Червената армия: Беларуска, Лвовско-Сандомирска, Яш-Кишиневска, Прибалтийска, Белградска), безвъзвратни загуби – 4500 души на денонощие.

И така: 7600 – 5300 – 4500.

Повишава се майсторството на бойците и командирите от Червената армия, непрекъснато нараства числеността и огневото ѝ превъзходство над противника, топят се материалните и моралните ресурси на Вермахта. Резултатът е все по-мащабно настъпление на съветските войски на всички фронтове при неотклонно снижаване равнището на средноденонощните загуби.

Настъпва 1945 година. Числено превъзходство на Червената армия в танкове и авиация вече се изразява с двузначни числа, германското командване хвърля на фронта необу-

чени момчета и старци от „фолксщурма“, но въпреки това равнището на загубите на Червената армия не само не намалява, а забележимо нараства!

Равнището на средноденонощните загуби за 1945 г. е 6200 души. Когато Червената армия доубива агонизиращия враг, понася с една трета по-големи загуби в сравнение с 1944 г.

Нека да видим и числата за загубите на бойна техника (стр. 355 – 356):

През 1943 г. Червената армия губи средно на ден 64 танка и самоходни установки, а през 1944 г. – 65. Както се вижда, през тези две години средноденонощните загуби на танкове и самоходни установки остават почти постоянни. Настъпва 1945 г. От 1 януари до 10 май са изгубени 13 700 танка и самоходни установки, тоест 105 дневно. Средноденонощните загуби нарастват почти два пъти.

Какво се случва със съветската бронирана техника? Полоша ли става, отколкото през 1943 – 1944 година? Нищо подобно! Точно към 1945 г. завършва превъоръжаването с нова, много по-мощна модификация на „трийсет и четворката“ (Т-34/85); постъпват във войските много нови тежки танкове от серията „Йосиф Сталин“ и тежки самоходни установки, въоръжени с чудовищните 122-мм и 152-мм оръдия (не бива да се бъркат с късоцевната 152-мм гаубица на предвоенния КВ-2), които са в състояние да пробият челната броня на всеки немски танк, включително на „кралски тигър“. Статистиката свидетелства, че ако към 1 януари 1944 г. в Червената армия има 1600 тежки танка и 800 тежки самоходни установки, към 9 май 1945 г. те са съответно 5300 и 2700.

От друга страна, при немците пък през 1945 г. не се появява никакво противотанково „оръжие чудо“. Слуховете за техническия поврат във въоръжението, осъществен с „фаустпатрона“, са силно преувеличени. Ако се обърнем към съставения по горещите следи от войната труд на полковник П. Игумнов „Изследване поражаемостта на съветските танкове“ („Исследование поражаемости отечественных танков“), издаден през 1947 г., ще открием следните числа на разпределяне на загубите през последните месеци от войната:

– Първи беларуски фронт, януари – март 1945 г., от фаустпатрони – 5.5 %;

– Първи украински фронт, януари – март 1945 г., от фаустпатрони – 8.9 %;

– Четвърти украински фронт, януари – май 1945 г., от фаустпатрони – 9 %;

– Първи беларуски фронт, април – май 1945 г., от фаустпатрони – 10.5 %.

Основното средство за поразяване на танкове е било и остава артилерията, на която се падат над 90 % от всички загуби. Дори в Берлинската операция (тоест в условията на ожесточени улични боеве в огромния град) загубите в танкове на 2-ра гвардейска танкова армия се разпределят така: от артилерийски огън – 77 %, от фаустпатрони – 23 %.

Колкото до артилерията, през 1945 г. във Вермахта не се появява нищо ново – същите 75-мм и 88-мм „цеви". Ако има изменения, те са само в лоша посока за немците. Дефицитът от волфрам ги принуждава към края на 1944 г. напълно да спрат производството на подкалибрени бронебойни снаряди. Дефицитът от бензин рязко снижава броя на боеспособните танкове и самоходни установки. Така най-масовото средство за борба със съветските танкове отново – както и в началото на войната – става тегленото противотанково оръдие, чийто разчет е защитени от куршуми и снарядни парчета единствено от каскатка и шинела си. И независимо от това – двукратно нарастване загубите на съветски танкове!

Според мен най-парадоксалните събития не са на земята, а във въздуха. След провала на контранастъплението в Арденските германската авиация на практика „се свършва". Бензин и летци има само за няколкостотин самолета, а и тези, които все още са в строя, са ангажирани в системата за противовъздушна отбрана на Райха. През пролетта на 1945 г. да се види немски изтребител в небето над Източния фронт може в много редки случаи. Но средноденощните загуби на съветски самолети в категорията „свалени във въздушен бой" почти не намаляват: 7,95 през 1944, 7,49 през 1945 г. (тук и по-нататък са приведени данни от сборника „Съветската авиация във Великата отечествена война 1941–1945 г. в ци-

фри“, съставен с гриф „строго секретно“ от Главния щаб на ВВС на СССР през 1962 г.). Ако се погледне още по-внимателно статистиката на загубите, ще се окаже, че общите загуби във въздушни боеве на бомбардировачи и щурмови самолети нарастват от 3,3 дневно през 1944 г. на 4,3 през 1945 г.. Загубите в категорията „от зенитен огън“ пък се увеличават 1,7 пъти от 5,8 дневно през 1944 г. до 10 през 1945 г.

Какво всъщност става на Източния фронт през пролетта на 1945 година? С какво се обяснява това нарастване на загубите на Червената армия?

Традиционната съветска историография се старае да не забелязва тези факти, както и да не задава неизбежните въпроси. Но ако се наложи, може да прозвучат думи за „фанатиците есесовци, готови да защитават Хитлер до последния човек“, за „вродената дисциплинираност на германския войник“, който не може да спре да стреля без заповед... Не се налага да се отричат тези факти. Но те не бива да отклоняват вниманието ни от главното – „оръжието чудо“, което връчва Сталин на германския войник. Да, точно така: Гьобелс само крещи за загадъчното „вундерваф е“, което ще преобърне хода на войната, но излъгва. Затова пък другарят Сталин не подвежда, а **дава на Вермахта най-главното – смисълът и целта**.

След Немерсдорф (и стотици други подобни „дорфове“) на германския войник на Източния фронт не е нужно да се обяснява какъв смисъл има да воюва. Целта е очевидна (тя може да се види с невъоръжено око) и което е изключително важно – напълно постижима. Войникът вижда безкрайните колони от бежанци, крачещи на запад, безбрежното човешко море край местата за приставане на балтийските пристанища, вижда корабите, които един след друг отплават с хиляди бежанци към брегове те на Дания и Западна Германия. Всеки ден и всеки час забавяне в настъплението на Червената армия увеличават броя на германски жени, старци и деца, спасени от насилие и гибел. От този момент Вермахтът отново придобива смисъл и цел да продължава борбата.

В края на януари 1945 г. Първи украински фронт форсира Одер в района на град Бреслау [днес Вроцлав, Полша]. На

15 февруари около Бреслау се затваря пръстенът на обкръжението. Гарнизонът на града, който заедно с фолксщурма наброява не повече от 50 000 души, се отбранява през целия февруари. И през целия март. И през април. В боевете за Бреслау са привлечени тринайсет съветски дивизии. Далеч на запад пада Берлин, самоубива се кървавият тиранин Хитлер, а сред овъглените развалини на Бреслау продължават ожесточените боеве. Градът капитулира едва на 6 май 1945 г. Военният комендант на Бреслау генерал Херман Нихоф оцелява през войната и прекарва десет години в съветски лагери. В мемоарите си той твърди, че продължителната отбрана на града е дала възможност да се изтеглят на запад един и половина милиона бежанци от Силезия.

На 5 март 1945 г. войските на Първи беларуски фронт започват да щурмуват крайбрежното градче Колберг в Померания. В него в онзи момент има струпани 85 000 души цивилно население (жители и бежанци). Гарнизонът на Колберг е едва от 3000 войници. Тази шепа бойци удържа на натиска на 1-ва гвардейска танкова армия и на три дивизии на Полската войска до сутринта на 18 март. От градчето не остава нищо освен развалини, загубите на гарнизона са 2300 убити, но с кораби на германския военноморски флот от Колберг са извозени 70 000 бежанци.

На 13 януари 1945 г. войските на Втори и Трети беларуски фронт (117 стрелкови дивизии, 9 отделни танкови бригади, 1 590 000 души личен състав) започват настъпление към Източна Прусия. През последните дни на януари Кьонигсбергската групировка на германските войски е обкръжена от запад и североизток и е притисната към морето. По-нататъшното настъпление е спряно от ожесточената съпротива на частите на Вермахта, които отстъпват по численост на противника най-малко шест-седем пъти. На 19 и 20 февруари немците преминават в контранастъпление, пробиват на запад пръстена и възстановяват сухопътната връзка между Източна Прусия и все още незаетите райони на Източна Германия.

Този „път на живота“ германските войски удържат през целия март, докато в началото на април не започва ново на-

стъпление на Червената армия. Кьонигсберг е превзет след изключително жестоки боеве едва на 12 април 1945 г. Но и след това немците продължават две седмици да удържат последната точка в Източна Прусия – пристанището Пилау [днес Балтийск], от чиито пристани до 27 април продължават да отплават кораби с бежанци и ранени.

След падането на пристанище Пилау единственият „пристан на надеждата" остава ивицата Хел (северно от Данциг в Померания). Източнопоморанската настъпателна операция на Червената армия започва на 10 февруари 1945 г., а отбраната на Данциг [днес Гданск] продължава до 30 март. Малката, прострелвана от край до край от артилерията ивица Хел немците удържат до 8 май! През това време по море са извозени 400 000 души. Общо от пристанища в Източна Прусия и Померания с цивилни кораби и кораби на военноморския флот през тези месеци на 1945 г. са евакуирани на запад над два милиона души – това е най-голямата „морска транспортна операция" в историята.

В масовото съзнание „пролетта на победата" е свързана с настъплението към Берлин. Точно тази операция изглежда за неизкушения „човек от улицата" основното (ако не и единственото) събитие от последните месеци на войната. Уви, но това е прискърбна заблуда.

В Берлинската операция (което не е само щурмът на града, а и всички бойни действия при настъплението от Одер до Шпрее и обкръжаването на берлинската групировка на Вермахта) от 16 април до 8 май 1945 г. загиват 78 000 съветски войници и офицери. А по време на Източнопруската операция са убити 126 000 войници и офицери от Червената армия. И още 53 000 са загиналите в свързаната тясно с нея Източнопоморанска операция. Съвкупните безвъзвратни загуби на четирите фронта, които „освобождават Германия" (Трети беларуски, Втори беларуски, Първи беларуски и Първи украински), през 1945 г. са 411 000 души. Общо пък – на всички фронтове, Червената армия, авиацията и флотът губят безвъзвратно от 1 януари до 10 май 1945 г. 801 000 души. Осемстотин хиляди убити. Берлинската операция включва под една десета (!) от това ужасяващо число.

Гросадмирал Карл Дьониц, назначен от Хитлер на длъжността „райхспрезидент", не е „фанатик есесовец". Дори не е член на хитлеристката Националсоциалистическа партия. А и Хитлер, когато Дьониц поема властта и отговорността за остатъка от Германия, вече не е сред живите. Въпреки това войната на Източния фронт не спира. В 22 часа на 1 май 1945 г. по германското радио Дьониц заявява: *„Моята най-първа задача е да спася Германия от унищожаване от болшевиките. Единствено в името на тази цел въоръжената борба ще продължава. Докато на постигането на тази цел пречат англичаните и американците, ще бъдем принудени да продължаваме отбранителните боеве и срещу тях...".*

Кръвопролитието не спира. Германските войски на изток продължават да водят бойни действия. Чува се грохотът на оръдията край Потсдам, Бреслау, Данциг. Обкръжената още през ноември 1944 г. в Курландия (крайбрежна ивица на съвременна Литва) групировка на Вермахта оказва съпротива до 10 май 1945 г. Загубите на Първи и Втори прибалтийски фронт през 1945 г. само в убити са 62 000 души.

Странната история с „народното въстание" в Прага (търпението на народа, примирявал се с германската окупация цели шест години, се изчерпва кой знае защо в момента, когато американските войски са на 80 километра от Прага) и марш-наскокът на Червената армия в помощ на въстаналите увеличава загубите ѝ още с 11 000 убити. Само безкомпромисната позиция на главнокомандващия на силите на съюзниците в Западна Европа ген. Дуайт Айзенхауър *(„заповядах да предадат на Йодъл, че ако той незабавно не прекрати да поставя всякакви условия и да протака времето, ще закрия целия фронт на съюзниците така, че занапред да не се пропускат немски бежанци през нашата фронтова линия")* принуждава Дьониц да прекрати бойните действия на всички фронтове...

В статистическия сборник на Кривошеев съответстващата глава се нарича „Цената на освободителната мисия". Дали през XXI век не е време да се замислим над адекватността на подобни наименования?

Англо-американските съюзници освобождават Италия,

Гърция, Франция, Белгия, Нидерландия, Дания, почти цяла Австрия, част от Чехия, над половината от територията на Германия (над половината в границите ѝ от 1937 г., а в съвременните ѝ граници – четири пети). През 1938 г. населението на тези територии е над 170 милиона души. Човешките загуби на армиите на съюзниците се оказват с пъти по-малки от тези на Червената армия (през 1945 г. американците губят на европейския театър на военните действия около 55 000 души, а англо-канадските войски – 15 000).

Да, разбира се, три четвърти от германската армия е на Източния фронт; да, наистина, през април 1945 г. на Западния фронт немските войници на тълпи се предават в плен. С това никой не спори, но въпросът е в друго: защо войниците на Вермахта с десетки хиляди се предават в плен на запад и се сражават до последен патрон и последна капка кръв на изток? Това поразително различие дали е свързано с „класовата солидарност на световната буржоазия, с нейната смъртна омраза към държавата на работниците и селяните“? Или пък има други, много по-земни и значими причини? Осемстотин хиляди загинали – това ли е „цената на освободителната мисия“? Или пък е цената за „префинените“ геополитически игри на Сталин?

Статистиката, необходима и неизбежна във всяко военноисторическо изследване, превръща, уви, безмерното страдание на милиони хора в прегледни колонки от числа. Което не е добре и затова желая да завърша с простия разказ за преживяното от една унгарска жена, която се казва Ален Полц. Коя е Ален Полц? Добър човек. Много добър човек (намерила си е и съответстващата на това работа – лекар психотерапевт в хоспис). Преди да прочета мемоарите ѝ „Жената и войната“ (публикувани в списание „Нева“, 2004, № 2), мислех, че такава доброта и подобно смирение могат да притежават само безтелесни ангели. За съжаление, тази толкова земна жена на деветнайсет години в края на войната се оказва в унгарско градче, което за няколко месеца се превръща в крайфронтова зона.

Ален Полц разказва за видяното и преживяното от нея с

учудваща кротост и съчувствие към всички хора. Дори това, което от устата на съвременен журналист би ми се сторило омерзителна игра на „политкоректност", при нея звучи естествено и човешко. Разбира се, тя не забравя постоянно да напомня на читателя, че *„унгарските войници са се държали в руските села също не кой знае колко порядъчно"*. Успява да измисли обяснения и оправдания за всичко *(„разбрах, че ни обвиняват, че сме шпиони, защото абсолютно точно след биенето на църковната камбана бомбата попаднала право в руския щаб и загинали много хора. Те мислеха, че сме подавали сигнали от църквата. Не беше възможно да им се обясни, че часовникът на кулата бие редовно, защото така е нагласен, че това е просто съвпадение. На руснаците изобщо твърде малко можеше да им се разтълкува. Те живееха в друг свят, имаха съвсем различен опит. Логиката им също беше различна. Не знаеха какво е часовникова кула..."*.

Тя намира оправдание дори и на това: *„На разсъмване разбрах как се получава счупване на гръбначния стълб. Правеха го по следния начин: слагаха жената да легне по гръб, вдигаха ѝ краката към раменете и мъжът проникваше в нея отгоре, застанал на колене. Ако натискаше много яко, гръбначният стълб на жената се чупеше. Това не ставаше нарочно: просто в опиянението от насилието никой не се сдържаше. Гръбначният стълб, свит като охлюв, непрекъснато го притискаха и клатеха в една точка и не забелязваха кога той се счупва..."*.

Приключва разказа си за поредното насилие с твърде похвална за съветската власт бележка: *„Руският офицер в това време драсна клечка кибрит, най-напред опипа с пръсти очите ми – дали са отворени. След като се убеди в това, пристъпи към действие. Беше малко болезнено. Но тъй като не помръднах, не викнах, той запали още една клечка – да види дали съм жива. Поклати глава. По всяка вероятност не бях му доставила голямо удоволствие. Но когато се готвех да отнеса дюшека, той изпрати в мазето ординареца си, който също се възползва от мен. Тогава не помислих защо е изпратил и ординареца си. Сега ми се струва, че те са по-демократични от нашите офицери..."*.

И незабавно се отказва от отмъщение, когато ѝ се появява възможността да го стори: *„Пред мен строиха в редица войници и аз трябваше да посоча този, който ме изнасили. Помня само смътно, че в студеното зимно утро минавах пред строя, войниците стояха изпънати, сякаш по команда „мирно". Отляво ме съпровождаха двама офицери. Докато минавах покрай редицата, те вървяха малко по-назад от мен. В очите на един от войниците видях страх. Имаше сини очи, момъкът не беше съвсем млад. Този страх ме подсети, че е той. Но толкова силно, толкова ужасяващо беше това, което проблесна в очите му, че веднага усетих: не бива. Нямаше никакъв смисъл да се убива това момче. Защо, ако други останат ненаказани? А и този, единственият от всички, защо?".*

Както и трябва да е в живота на добрите хора, краят на историята е щастлив: Ален Полц остава жива, запазва разсъдъка си, успява да се добере до Будапеща, открива майка си жива... Дори и сградата, в която са живели родителите ѝ, е разрушена от бомбардировките, но откъм другата ѝ страна, а в жилището има следи от предвоенното охолство и много храна. Направо коледна приказка.

„Майка ми плачеше и беше щастлива, и ме прегръщаше. Аз също я гледах и ѝ се радвах. Бях радостна, че съм жива, но все пак радостта ми не беше много силна.

Не се радвах твърде много вече на нищо и не вярвах в нищо прекалено силно. Носех в себе си болест – гонорея, заради която по-късно не можах да имам дете, а и не знаех дали нямам и сифилис. Подозирах, че съм много заразна, а не исках никого да заразя.

Седяхме на масата. Поднесоха ни език в доматен сос. Изумена го гледах и кротко, беззвучно се хранех. Говорехме си, че руснаците изнасилват жени.

– Там, където беше, също ли? – попита мама.

– Да – отвърнах аз, – също.

– Но теб нали не те пипнаха? – попита мама.

– Никоя не пощадиха – казах аз и продължих да се храня.

Мама ме погледна и произнесе учудена:

– Защо го позволи?

– Защото ме биха – казах аз и продължих да ям.

В този въпрос не видях нищо важно или интересно. Някой попита неочаквано и шеговито:

– Много ли бяха?

– Не можех да ги преброя – рекох аз и продължих да се храня.

След вечерята мама ме дръпна настрана и ми каза:

– Дъще, не се шегувай толкова грубо, ще вземат да ти повярват!

Погледнах я:

– Мамо, това е истина!

Тя се разплака, хвърли се на врата ми, умолявайки ме:

– Дъще, кажи, че не е истина...".

Трябвали още да цитирам? Ален Полц съжалява майка си и ѝ казва думите, които е желаела да чуе. Уви, аз не мога и не желая да утеша нашите „нулеви патриоти" (руските шовинисти от епохата на скъпия нефт от нулевите години на XXI век) по подобен начин. Всичко, което е написано по-горе, е истина. Страшна, отвратителна истина.

А на господа патриотите им предстои да се определят – какви са те? Господари или роби? Робът не познава чувството за отговорност. След като се е отказал от свобода и лично достойнство, не отговаря за своите постъпки. Затова пък може да продължава да се наслаждава на приятния мек звънтеж от думите на шефа на корпуса на жандармите граф Бенкендорф: *„Миналото на Русия е удивително, настоящето ѝ е повече от великолепно, а що се отнася до бъдещето ѝ, то е над всичко, което може да нарисува и най-смелото въображение. Именно от тази гледна точка трябва да бъде разглеждана и писана руската история".*

Свободните хора обаче не могат да се съгласят нито с жандармската версия на руската история, нито с монополното право на жандармите да се разпореждат с настоящето и бъдещето на Русия. Свободните хора не бива да се плашат от своята история. Предстои им да съберат мъжество да признаят очевидното. И да споделят със своята страна отговорността за всичко.